

katsaus



KRIITTINEN KORKEAKOULU

6.1989



KARI E. TURUNEN	3	Lapsi ja maailmankatsomus
LIISA HAMARILA	5	Lapsi — mielikuvat ja kuvat
HELINÄ SIIKALA-INKERI REPO	8	Elämäkö ennaltaehkäisyä?
JOHANNA JOKIPALTIO	10	Lastenkirja on kirjallisuutta
RAIJA LAKARI	12	Vanhempana vammaisen perheessä
PIRJO KOTKAJÄRVI	14	Elämyksiä ja vuorovaikutusta
MARIANNE JOKINEN	16	Steinerpedagogiikasta
PÄIVI RISTOLAINEN-HUSU	19	Freinet — työn pedagogi
AINO HANNILA	21	Katulapsia Mexico Cityssä
RAIJA-LEENA PUNAMÄKI	26	Sodan läsnäolo lapsuudessa
LEENA KORPPOO	30	Oma pieni Jere Jarruvaununi
KALEVI SORSA	32	Kirkon tehtävistä 1990-luvulla
JOHN VIKSTRÖM		

katsaus



JULKAISIJA Kriittinen korkeakoulu ry.

TOIMISTO Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki
Avoimna 9—16
Puhelin 624 977
Postisiirtotili 715 56-0

TOIMITUS Kari E. Turunen, päätoimittaja
Asta Haapalainen, toimitussihteeri
Sini Piippo, toimittaja

TILAUKSET 95 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa

IRTONUMEROT 19 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto,
Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen Kirjakauppa

ILMOITUKSET 1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk

PAINO Painotalo MIKTOR Helsinki

KRIITTINEN KORKEAKOULU perustettu vuonna 1968
sitoutumaton, valtion tukema koulutus- ja kulttuurikeskus
aikuisena kasvamisen mahdollisuuksia
myös ammatillisesti suuntautunutta koulutusta
erilaisia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamista

SIHTEERISTÖ Esko Paakkola (yleissuunnittelu)
Asta Haapalainen (tiedotus, INKA)
Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuri)
Terttu Lemström (toimisto, INKA, näyttelyt)
Sini Piippo (esitelmä- ja keskustelutilaisuudet, kolumnipalvelu)
Keijo Tahkokallio (sapattikoulutus)

JOHTOKUNTA Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), kansanedustaja Arja Alho, filo-
sofian lisensiaatti Markku Graae, kasvatustieteen kandidaatti Kauko Komu-
lainen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, kansanedustaja
Sirpa Pietikäinen, lääketieteen lisensiaatti Helinä Siikala, yhteiskuntatietei-
den lisensiaatti Kari E. Turunen, professori Reijo Wilenius

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksu 50 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400
mk.

Katsauksen artikkelien osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli lähde
mainitaan.

LAPSI JA MAAILMANKATSOMUS



Oppi ja katsomus

Maailmankatsomukset ovat osa inhimillistä maailmaa. Niinpä ne vaikuttavat — varsin kätkeysti ja tietämättämme — toimintaamme ja yhteyteemme ihmisiin, jopa yhteyteemme lapsiin. Katsomukset ovat monesti erittäin kiinteä osa persoonallisuuttamme, osa identiteettiämme luovaa päätöstä.

Oppineessa ja tieteellisessä maailmassa elää usein ankaria teoreettisia päätöksiä. Tämä on luonnollista, koska juuri oppineisuutta pidetään arvossa ja se latautuu arvovallalla. Arvovalta tai teoreettinen omnipotenssi on usein se houkutus ja kiusaus, joka ajaa ihmisen kiinnittymään ajatuspäätöksiin. Silti ei tule aliarvioida oppien ja katsomusten ansioita. Ne myös avaavat tietoisuuttamme havaitsemaan asioita, luovat kehittävää virikkeistöä.

Kasvatus- ja perheilmastot

Ajattelun vaikuttava todellisuus tulee usein esiin perheissä, joissa lapsia lähestytään ja kohdellaan jollain tavoin. On selvää, että psykoanalyttikon, lestadiolaisen, antroposofin, marxilaisen jne. perheessä lasta saatetaan kohdella ja hänen käyttäytymistään arvioida eri tavoin johtuen osaksi juuri katsomuksen paineesta — eikä vain vanhempien satunnaisista persoonallisuuden piirteistä tai mielipiteistä johtuen. Katsomus on näin osa perheilmastoa. Ajattelun päätös on usein merkittävä osa muitakin yhteisöjä, esimerkiksi erilaisia kasvatus- tai hoitoyhteisöjä.

Näin katsomuksista tulee osa sitä sosiaalista kenttää, jossa lapsen tulee kasvaa ja johon hänen on sopeuduttava. Se siis muokkaa omalta osaltaan lapsen persoonallisuutta. Vanhempien aatteellinen päätös ja teoreettinen omnipotenssi voivat tulla joskus esiin hyvin kielteisestikin. Lapselta voidaan jopa vaatia avoimesti vanhempien käsitysten omaksumista.

Päätöksessään vanhemmat voivat muotoilla lapsen elämää hyvinkin voimakkaasti, eristämällä hänet asioita tai pakottamalla hänet johonkin. Joskus voi nähdä lasten todella kärsivän tästä tilanteesta. Aatteet vaikuttavat kuitenkin myös huomaamattomasti ja kätkeysti siihen, miten lapsi kasvaa. Huomaamattominta on usein se, että vanhemmat itse — me vanhemmat elämme ylipäätään "muissa maailmoissa", työ-, harrastus- tai

aatemaailmoissa sekin on osa sitä, usein paatoksellista ilmastoja, johon lapsen on sopeuduttava. Käytännössä vanhemmat — monesti onneksi — reagoivat lapsiin vaistomaisilla tunteillaan. Nekin voivat tietysti harhauttaa, koska vanhempien omat ongelmat ja vaikeudet tulevat niissä esiin. Niiden vastapainoksi voi kaivata ajattelua. Mutta yleensä eläytyvä tunne on ehkä sittenkin oikein opas suhteessa lapseen. Omia reaktioitaan voi tarkastella ja etsiä myönteisiä tunteita. Tunteet luovat yhteyttä.

Lapsi eksistoi

Mielestäni lasta on tarkasteltava olentona, jossa jo varhain tulevat esiin monet perushimmilliset asiat. Jo pieni lapsi osoittaa tuntevansa ahdistusta ja hätää. Myös häpeän tunne kehittyy vähitellen jäsentyneessä elämän ympäristössä. Kielteisiä kokemuksia ei voi kokonaan välttää, vaikka vanhemmat pyrkisivätkin säästämään lastaan ikäviltä asioilta. Myös tuska kuuluu elämään, vaikka kärsimys — varsinkin turhalta näyttävä kärsimys — herättääkin kipeitä kysymyksiä.

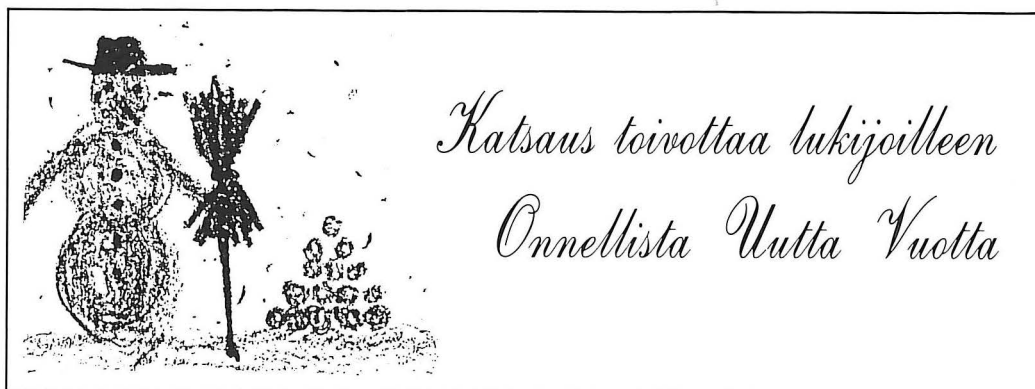
Lapsessa ilmenee kuitenkin myös omaa yksinkertaista ja jatkuvasti monipuolistuvaa ahneutta elämään. Lapsi haluaa asioita maailmasta, joskus kyseenalaisen kiihkeästi ja oikukkaasti. Lapsi on valmis myös hallitsemaan ympäristöään ja käyttämään sitä oikujensa tyydyttämiseksi, jos hänelle annetaan siihen tilaisuus.

Luonnollinen psykodynaaminen kehitys tuo esiin myös vihan, pelon ja kateuden, ns. defensiiviset tunteet. Vanhempien voi olla joskus vaikea arvioida ja kestää sitä, mitä lapsessa tällä tasolla ilmenee. Kuitenkin myös näillä tunteilla on oma välttämätön paikkansa ihmisen sielunelämässä. Viha esimerkiksi tulee esiin silloin, kun lapsi pyrkii säilyttämään tahtonsa itsenäisyyden vanhempiinsa nähden.

Erikoista lapsessa on kuitenkin hänen loputon uskonsa, toivonsa ja kiintymyksensä. Lapsi on todella valmis luottamaan, rakastamaan ja toivomaan, jos ympäristö antaa siihen mahdollisuuden. Kehittyvä yksilö säilyy avoimena nimenomaan näiden sielunvoimien päästessä rakentamaan persoonallisuutta. Jos ne estyvät toiminnassaan, turvautuu lapsi karkean defensiiviseen käyttäytymiseen, karkeaan vihaan, pelkoon ja kateuteen. Lapsi ikään kuin vetää uskonsa, toivonsa ja kiintymyksensä pois maailmasta.

Lapsi on — ja tämä on ehkä tärkeintä — erikoisella tavalla avoin inhimillisen hyvän eri ulottuvuuksille. Lapsella näyttää olevan synnynnäinen, ilmeisesti ihmisen olemukseen aidosti kuuluva, kyky eläytyä hyvään. Näin ympäristön viljelemä hyvä tulee osaksi hänen persoonallisuuttaan. Tästä hyvän näkökulmasta tulee lapselle mahdolliseksi avautua vastaanottavasti maailmaan. Vain sen tukemana hän on myös valmis kohtaamaan ikäviä asioita.

KET



LAPSI — MIELIKUVAT JA KUVAT

Kun puhun kuvasta, visuaalisen kielien peruselementistä, haluan liittää kuvaan ja näkemiseen myös kuudennen aistin, sen silmän, joka surkastuu vanhetessa, mutta joka lapsilla on vielä auki jossa-kin otsan kohdalla. Tämä silmä näkee satujen ja myyttien maailmaan.

Liisa Hamarila

Kuvataiteilija
Kuvataidekoulun rehtori
Espoo

"Mutta hän katseli minua ja vastasi ajatuksiini."

— Minullakin on jano... hakekaamme kaivo... Olin vähän haluton. Onhan mieletöntä etsiä kaivoa umpimähkään äärettömän suuressa erämaassa. Mutta lähdimme kuitenkin matkaan.

Käveltyämme ääneti tuntikausia, yö rupesi hämärtämään ja tähdet alkoivat tuikkia. Näin ne kuin unessa, sillä olin janosta vähän kuumeinen. Pikku prinssin sanat tanssivat mielessäni. — Sinullakin siis on jano? kysyin häneltä. Mutta hän ei vastannut kysymykseäni. Hän sanoi vain: Vesi voi tehdä myös sydämelle hyvää...

En ymmärtänyt hänen vastaustaan, mutta vaikein... Tiesinhän jo, ettei häneltä voinut kysyä mitään.

Hän oli väsynyt. Hän istahti. Minäkin istuuduin hänen viereensä. Ja hetken hiljaisuuden jälkeen hän virkkoi taas:

Tähdet ovat kauniita, koska siellä on kukka, jota ei näy... Vastasin "niinpä niin", ja katselin sitten hiljaisuudessa kuun valaismia hiekka-aavikoita.

— Erämaa on kaunis, hän lisäsi...

Ja se oli totta. Olen aina rakastanut aavikoita. Siellä voi istua hiekkaharjulle. Ei näy mitään. Ei kuulu mi-

tään. Ja kuitenkin hiljaisuudesta säteilee jotain...

— Se, mikä tekee erämaan kauniiksi, pikku prinssi sanoi, on sinne jonkin kätkeyty kaivo...

Hämmästykseni ymmärsin yhtäkkiä, mistä johtui hiekan salaperäinen säteily. Pienenä poikana olin asunut vanhassa talossa, josta taru kertoi, että sinne oli kätkeyty aarre. Tietenkään ei kukaan koskaan sitä löytänyt ja ehkäpä ei liioin hakenutkaan. Mutta se lumosi koko talon. Talon sydämeen oli haudattu salaisuus...

— Niin, sanoin pikku prinssille, olipa sitten kysymyksessä talo, tähdet tai erämaa, tärkein niiden kauneudessa on näkymätöntä!"

*Antoine de Saint-Exupéry:
Pikku Prinssi*

Lapsi elää kahdenlaisten kuvien maailmassa, näiden konkreettisten, "ihan oikeiden", jotka me aikuisetkin kykenemme näkemään. Mutta hän elää myös toisenlaisten kuvien maailmassa, eikä näiden kuvien, joita voimme nimittää mielikuvituksen kuviksi, ja silminnähtävien kuvien välissä ole hänen kokemusmaailmassaan mitään raja-aitaa.

4-5 vuotias lapsi maalaa ja piirtää estottomammin kuin

kouluikäinen, hänen kokemusmaailmansa on vielä kokonaisvaltainen, kommunikatio ei ole painottunut niin verbaalisesti kuin kouluikäisellä. Kehitys jatkuu tähän suuntaan, älyllinen erittely ja asioiden ja kokemusten verbalisointi surkastuttaa non-verbaalisen kommunikation osuutta ilmaisussa aikusitumisen myötä. Kulttuurimme on painottunut verbaaliseen ilmaisuun, kanssakäyminen tapahtuu suurelta osalta sanojen avulla. Samalla pienenee elämyksen osuus ja merkitys. Meidät pakataan täyteen informaatiota.

Kun aistien käyttö vähenee, aletaan kuin leijailla tietojen keskellä. Maailmankuva hajoaa, elämä muuttuu palapeliksi. Koulussa opiskellaan maailmankaikkeutta eri aineiden nimillä tunti tai kaksi kerrallaan, on maantietoa, matematiikkaa, äidinkieltä, musiikkia jne.

Sadut, myytit ja todellisuus

Onko aikuistumisen tarkoitus kadottaa yhteys näkymättömään maailmaan, myyttien ja satujen todellisuuteen ja elämään? Kun noidat ja maahiset muuttuvat pelkiksi kuviksi ja kadottavat pelottavuutensa, mitä tapahtuu lapselle, nuorelle. Hän näkee silmillään ja tekee havaintoja, mutta hän ei näe enää. Täytyykö näin tapahtua, onko se kehitystä? Entä hyvä ja paha, miten ne erottaa, mitä niiden olemassaolosta tietää, kun ei enää näe haltiattaria, noitia, maahisia, hurjia olentoja. Pimeä metsä on vain täynnä tiettyjä puu- ja kasvilajeja, sammal- ja kivilajeja. Mitä tapahtuu,

kun lapsi vähitellen sulkee kolmannen silmänsä, alkaa tietää, ajatella, analysoida "järkevästi".

Kokonaisvaltainen elämys katoaa, maailma pirstoutuu palasiksi. Näitä palasia sitten kootaan koulussa ja myöhemmin yliopistossa. Ensin kokonainen kuva maailmasta rikotaan palasiksi ja sitten koko elämän ajan yritetään koota tuosta palapelistä ehjää, alkupeiräisen näköistä kuvaa.

Ehjä maailma

Näkeminen, kokeminen ja kuvien tekeminen, on lapselle liikkumista maailmassa. Mielen kuviin sekoittuu havaintoja ja tuntemuksia, näköisyys ei ole pääasia, vaan se, että kuvalla kertoo jotakin omasta maailmasta, omasta kokemuksesta.

Myöhemmin tämä kokemus muuttuu havainnoiksi, joita pyritään esittämään visuaalisesti, näköisenä.

Länsimainen yhteiskunta muokkaa ajattelua ja hahmottamista tähän suuntaan. Silti on aina niitä, joille tuo kolmannen silmän näkeminen jää auki, tai sulkeutuu välillä ja avautuu uudestaan jossakin elämänvaiheessa.

TV- ja videokulttuuri ovat muokanneet näköhavaintoa ja sen käyttämistä siihen suuntaan, ettei mielikuvitukselle, oman sisäisen maailman silmälle jää juurikaan tilaa. Kaikki on valmiiksi nähtyä ja kuvitettua, kuin tarjoilisi valmiita vastauksia ongelmien sijasta.

Ennen tätä visuaalista räjähdyttä, jonka TV ja videot ovat aikaansaaneet, lapsilla oli ilmeisesti elämyksellisesti voimakkaammat mielikuvansa haltiattarista, peikoista, aarnivalkeista. Ne

syntyivät mielen kuvista, satujen ja satukuvien vaikutuksesta. Niissä purkautuivat samalla myyttiset alkukuvat, joita ihmiskunta kuljettaa mukanaan ajan virrassa eri kulttuureissa omina muunnelminaan.

Myös tänä päivänä on tärkeää mahdollistaa lapsille oman sisäisen maailman kokeminen ja ilmaiseminen. Kuva on tässä olennainen kieli. Kuvassa ei ole sellaista kontrollia kuin puhutussa kielessä, eikä siinä ole niin selviä tabuja siitä, mikä on sopivaa, kohteliasta, rumaa, kaunista.

Aikamme taiteilijat pitävät yhä yllä suhdetta myytteihin ja pyrkivät kokonaiselämykseen. Siitä ovat esimerkkejä performance-taide, tilataide, ympäristötaide, installaatiot ja poikkitaiteelliset ilmiöt. Näissä pyritään kokonaisvaltaiseen kokemiseen, eri aistien käyttöön, mukanaelämiseen, ajan eliminomiseen tai jonkin sisäisen mielentilan ilmaisuun.

Lapsi elää ja liikkuu tällaisessa maailmassa. Hän saattaa kertoa tanssista, jonka on nähnyt piirtämällään kuvalla tai alkamalla tanssia. On oikeastaan merkillistä, että aikuinen ei tee näin. Hän turvautuu verbaaliseen tapaan, puhuu elämyksestä, latistaa sen muutamalla lauseella, esittää kriittisen tai analyyttisen näkemyksen. Esimerkiksi, "esitys oli todella upea, koreografia hieno ja ammattitaitoinen, valot vaikuttavat, tanssijat liikkuvat kuin unessa"... ym. olematonta.

Elämys kuviksi

Kuvien tekeminen on lapselle tapa kertoa itsestään ja maailmasta, käydä vuoro-

puhelua itsensä ja aikuisten kanssa, kertoa mielipahasta, pettymyksestä, pelosta, haltioitumisesta. 3–5-vuotias ei ole yleensä vielä turmeltu kaksikulotteisten kuvien esittävällä ja informatiivisella painolla, vaan hän saattaa piirtää ympyrän, joka on siili, ainakin yhtä siili kuin siili itse. Kaiken lisäksi tämä piirros ei vain esitä siiliä, se on siili, läsnäoleva paperilla, vähän pelokas ja piikkinen, sitä täytyy varoa pelästyttämästä.

Olin työssäni seurannut lasten kuvallista ilmaisua. Pienten, alle kouluikäisten lasten kuvat, heidän tapansa syöksiä aiheeseen, esittää mielikuvamaailmaa kuvina, on auttanut minua jäljittämään myös omaa lapsuuttani ja kokemusmaailmaa, jolloin maailma oli ehjä, kokonainen.

Koulussa alettiin lisätä tietoa ja tapahtui aivankuin fysiikan laissa, "minkä voimassa voittaa, sen matkassa menettää", toisin sanoen "minkä tiedossa voitti, sen elämyksessä menetti". Kokonaisuus hajosi kappaleiksi, jotka mahtuivat koulu-laukkuun, saatiin tietoa, jota voi kuljettaa mukana.

Tietoyhteiskunnan henkinen kylmyys, kiire, tehokkuus ja älyllisyyden arvostus lyhentävät lapsuutta ja kuivettavat mielikuvitusmaailmaa liian varhain. Valmiina kuvaruudusta päivittäin nähtävät kuvat laiskistavat mielikuvitusta ja siirtävät sen toiselle tasolle.

Lapsi, joka ei ole saanut tarpeeksi kuulla satuja ja kertomuksia, joissa on kauheita ja pelottaviakin asioita, sublimoi näitä tyhjiä paikkoja elämysmaailmassaan esim. väkivaltaavihteellä.

Satu on mahtava elementti

kertomaan pahasta ja hyvästä, pelottavista asioista, jotka voi rohkeudella, viisaudella tai hyvyydellä lopulta voittaa. Sadut ja niiden julmuus kuten Grimmin sadut elävät kuitenkin toisella tasolla kuin esim. televisioviihteen fyysinen väkivalta. Saduilla on yhteys myyttien maailmaan ja sen kautta myös eri kulttuureihin ja aikakausiin.

Kohti autismia?

Kuvien tekeminen on lapselle sisäistä eheytymistä. Jokainen lapsi kokee elämässään vaikeita, traumaattisia asioita, joista ei kykene puhumaan sanoilla. Kuvien kautta nämä mielenliikkeet voivat purkautua esiin ja poistaa ahdistusta. Lapsi ilmaisee itseään kuvien kautta, kuten leikkimällä, liikkumalla, huutamalla, näyttelemällä.

Lapsen ilmaisu on kokonaisvaltaista. Eläminen ei ole aikataulujen mukaista asioiden järjestelyä ja suorittamista. Jokin mielen kokemus saattaa täyttää päivän ja muut asiat ovat vain pisteenkokoisia päivän kuluksa. Eräänä päivänä puu kävelee vastaan ja alkaa puhua murheistaan, bussissa istui karhuperhe ja noita-akka.

Aikakautemme kulkee kohti kasvavaa autismia. Tietokone korvaa monelle työtoverin, keskustelut ja kahvihetket hänen kanssaan. Aikuiset ovat kiireisiä ja stressattuja, televisio täyttää perheiden yhdessäolon hetket. Kuka leikkii lapsen kanssa, kuka kuuntelee, kuka kertoo sadun, laulaa iltalaulun? Kenelle voi kertoa kauheat, ihanat, jännittävät,

pelottavat päivän tapahtumat, kuka ehtii?

Maailma on täynnä ongelmia, hellyys ratkaistaan terapeutin vastaanotolla. Kuka ottaa syliin?

Kuvien tekeminen on lähde, jonka tulisi olla lapsen ulottuvilla päivittäin, pöydänpintaa, paperia, värejä. Katsomalla näitä kuvia ja puhumalla niistä, voi kasvattaja, läheinen aikuinen olla yhteydessä johonkin salattuun maailmaan, joka murrosikää kohti sulkeutuu.

Taiteilijalle tämän maailman tavoittaminen on elintärkeää, se on elämän suoni, hengissäpysymisen ehto.

Niitä voimia, joita tämä näkymätön maailma sisältää, tulemme yhä enemmän tarvitsemaan tulevaisuuden yhteiskunnassa.

Lapsuuden mielikuvitusvoimat, ilo, kyky itkeä, pelätä, suuttua, katoaa meiltä usein jonkinlaisen aikuistumisen konsensuksessa.

Lapselle kuvien tekeminen on tapa hahmottaa maailmaa. Lasten ja nuorten kuvataidekoulut ovat syntyneet tähän tarpeeseen kymmenisen vuotta sitten.

En puhu tässä yhteydessä lapsesta ja kuvataiteesta, vaan kuvien tekemisestä, sillä sen kautta suhde taiteeseen muodostuu luonnolliseksi, itsestään selväksi. Kuvataide on tapa ilmaista ajatuksia ja mielenliikkeitä visuaalisesti, se on yhtä luonnollista kuin käveleminen, tanssiminen tai hiekkalinnojen rakentelu.

Jokaiseen ihmiseen on kätkeyty aarre. Se on hänessä sisällä, omassa minuudessa, jotakin jota ei ole koskaan tutkittu, jonka voi aina löytää ja ilmaista.

ELÄMÄNKÖ ENNALTAEHKÄISYÄ?

LASTEN KASVATTAMINEN — LASTEN KASVAMINEN

Kenen ehdoilla lapsista puhutaan, kenen ehdoilla kasvatetaan?

Tekee mieli sanoa, että ei-kenenkään ehdoilla lapset joutuvat elämään, niin myös heidän vanhempansa. Ehdot asettaa kilpailu, kiire, raha ja jokin valta, asiantuntemus, tieto, tiede ynnä muu. Ei elämä.

Inkeri Repo

psykologi
Espoo

Helinä Siikala

lääkäri, kirjailija
Helsinki

Pian parikymmentä vuotta on Suomen päiväkoteja ohjelmoitu kasvatustavoitemuistion mukaan. Muistiossa on eritelty ihmisen kasvun ja kehityksen fyysiset ja psyykkiset osa-alueet, ikäkausittaiset kehitystapahtumat. Päiväkotien toiminta on suunniteltu niiden pohjalta virittämään ja vahvistamaan lapsen kehitystä; on esteettisiä, sosiaalis-emotionaalisia, kognitiivisia ja motorisia tavoitealueita, menetelmiä tavoitteisiin pääsemiseksi, toimintasuunnitelmia menetelmien toteuttamiseksi käytännössä. Päiväkotien työntekijöitä on koulutettu, he ovat oppineet kaaviot ja sisäistäneet kehityksen tärkeät kohdat, saaneet paljon virikkeitä.



Ensimmäinen sukupolvi kasvatustavoitemuistion mukaan päivähoidettuja lapsia on kasvanut nuoruuteen ja aikuisuuteen. Ovatko he onnellisia, terveitä, tasapainoisia? Onko heidän hyvä olla? Iloitsevatko he elämästään, menevätkö rohkeasti maailmaan ihmistä ja elämää kunnioittaen, ihmiseen ja elämään luottaen?

Mistä tulevat nuorten ja varhaisnuorten väkivalta, päihteiden käyttö? Mistä kymmenvuotiaat umpihumalaiset asematunneliin?

Mistä toisiaan pieksävät yksitoistavuotiaat tytöt? Mistä itsemurhat?

Kenen epätoivo, ahdistus ja yksinäisyys kertautuu vauvojen ja leikki-ikäisten tulehduskierteissä?



On aika arvioida kasvatustavoitemuistion pohjalta tehdyn työn tuloksia. Oikeastaan arvioimisen aika oli jo; alle 3-vuotiaitten hoitoa koskeva uusi laki tulee voimaan ensi vuoden alusta. Asiantuntijat kyselevät, miten päivähoitoa kehitettäisiin ennaltaehkäiseväksi.

Elämänkö ennaltaehkäisystä he puhuvat?

Kenen ehdoilla lapsista puhutaan, kenen ehdoilla kasvatetaan? Tekee mieli sanoa, että ei-kenenkään ehdoilla lapset joutuvat elämään, niin myös heidän vanhempansa. Ehdot asettaa kilpailu, kiire, raha ja jokin valta, asiantuntemus, tieto, tiede ynnä muu. Ei elämä.

Lapselta on unohdettu kyssä, mitä hän tarvitsee. Pelkäämmekö? Alkaako unohdettu lapsi minussa itsessäni itkeä tosia tarpeitaan, jos uskaltaudun kuuntelemaan lasta? Voiko lapsen tarpeita ottaa todesta aikuinen, jolta itseltään puuttuu kokemus, että hänen omat tarpeensa ja tunteensa ja ajatuksensa ovat todesta otettavia ja todesta otettuja?

Haastaako lapsen innostus, ilo ja uteliaisuus, vaatii-ko lapsen rohkeus meitä näkemään oman pelkuruutemme, väsymyksemme, välipitämättömyytemme?

Muistuttaako lapsen turvallisuuden tarve, sylin ja läheisyyden ikävä meitä omasta kaipaudestaamme?



Lapsia hoitavat aikuiset ovat mahdollittoman edessä. Alle kolmivuotiaiden ryhmässä päiväkodissa saa olla kaksitoista (12) lasta ja heille on kolme, korkeintaan neljä hoitajaa joista usea kouluttamaton, hoitotyössä "paremman puutteessa". Jokaisella on siis kolmoset tai neloset hoidettavanaan. Tilannetta ei voi verrata perheeseen, jossa on kolme tai neljä erikäistä lasta.

Kuvittele yksivuotiaat kolmoset, vieraan naisen synnyttämät ja minulle tuntemattoman miehen siittämät. Riittääkö minulta syyliä, riittääkö kosketusta, puhumatakaan että hellää ja tietoisesti juuri tälle lapselle tarkoitettua, riittääkö silmiin katsomista, riittääkö? jokaiselle? Kuulenko pienet suuret kysymykset, joille lapsella ei vielä ole sanallista ilmaisuja? Innostunko, jaanko lapsen loputtomat uudet havainnot ja löydöt, hänelle valtavat kuin Amerikka aikoinaan maailmalle? Vai tuhautanko syrjään kiireellä perustellen, turhana pitäen, väsymystäni, epätoivoani? Jätänkö lapsen tuntemaan itsensä hylätyksi (heitteille), koska perimmältään asenteeni on, että lapsi on muovailuvahaa ja tarkoitettu aikuisen käsissä muokkautumaan malliinsa, että minä tiedän (kasvatustavoitemuistio tietää) mikä on lapselle

parasta ja oikein, myös tälle ainutkertaiselle tässä juuri nyt?

Entä jos yksi kaatuu ja satuttaa polvensa, puhallanko kaikkien polvet vai vain sen johon sattui? Lohdutanko itkevää silloin, kun muut eivät itke? Yhdynkö yhden iloon, jos muut mököttävät?

Yksivuotiaat "kolmoset" ensiaskeleissaan elämän kilparadalla... Vahvimmat, kovimmalla äänellä huutajat pärjäävät, heitä ei voi olla kuulematta. Arat pikku nyyhkyttäjät tai vaikenijat häiritsevät vähemmän, jäävät vähemmälle huomiolle tässä vaiheessa.



Ruumis oppii puhumaan pahan olon, hyvän olon, tunteet. Vielä aikuisella ruumis kertoo lapsen historian. Kiristyneet, kasvunsa ja kehityksensä kesken jättäneet lihakset, hartiain ja olkapäiden suojautumiseen valmis asento, lantion ja jalkojen lihasten kireys paljastavat lapsen tyydyttämättä jääneet lämmön ja läheisyyden ja turvan tarpeet. Aikuisen sisälmyshermoston pysyvä hälytysvalmiustila paljastaa lapsen jännitykset, pelon, uupumuksen, rytmien särkymisen, aikuisten aikatauluissa kiidätykset. Aikuisen kylmät jalat ja kädet, kaikkien kudosten heikentynyt ääreisverenkierto kertoo, miten lapsi on päivästä päivään käpertynyt itseensä, itsensä ympärille, kuin lämmitteläkseen.

Itsetunto, paljon puhuttu näinä aikoina. Entä itsekunnioitus? Itsekuri? Omatunto? Oma tunto? Tunto omasta itsestä, että olen ja miten olen, miltä minusta juuri nyt tuntuu ja miltä minusta tuntui, kun... Miten syntyvät,

miten lujittuvat lapsessa niin, että kantavat vielä aikuista elämää? Onko olemassa muuta pohjaa tuntea toinen ihminen, välittää hänestä ja ottaa huomioon, miltä hänestä tuntuu?

Itsetunto - olen arvokas ja rakastettava, todesta otettava. Ilman ehtoja. Riittää, että olen olemassa, kaikelle minussa ja minusta on maailmalla tila. Minun ei tarvitse ansaita, en voisikaan, toisten ihmisten ja itseni rakkautta ja hyväksyntää. Saan tuntea tunteeni, ajatella ajatukseni, aistia ja ilmaista ruumiini hyvän ja pahan olon. Saan luottaa itseni turvatuksi ja huolehdituksi.

Miten antaa lapselle kokemus, että maailma toivottaa hänet tervetulleeksi, että maailma iloitsee ja riemuitsee hänestä, on kaivannut juuri häntä, että hän on tärkeä olemassaolemisensa ja vain sen takia, ei minkään synnynnäisten tai hankittujen ominaisuuksien ("Minun isäni ei koskaan antanut minulle anteeksi, etten ollut poika.") tai suoritusten ("Meidän vauva oppi kuivaksi jo alle vuoden vanhaan." "Meidän vauva ei koskaan herätä yöllä.")?

Sitä kokemusta sinä aikuinenkin kipeimmin kaipaat, eikö totta? Se jos sinulla on, jaksat harmaiden aamujen kiireen, työn turhauttavuuden, asunovelan lyhennykset ja lisäverot, selkäsäryn ynnä muun, ainakin paremmin.



Elämä on käsittämätön salaisuus. Jotain sen laadusta voi kuitenkin tunnustella: vuorovaikutus, keskustelu, yhteydenpito ovat selvästi elämän perusominaisuuksia: hengitys. Vuorovaikutus

edellyttää ehdotonta tasa-arvoa, keskinäistä kunnioitusta ja kuulemistä. Elämään kasvaakseen lapsi tarvitsee vuorovaikutusta kaikilla olemuksensa alueilla, tarvitsee kunnioittavan ja kuulevan, toden vastakäin tunteilleen, ajatuksilleen ja teoilleen.

Kasvatustavoitemuiston ihmisviisaus on osoittanut elämästä vieraannuttavaksi, kun se on tehnyt lapsesta kasvatuksen kohteen ja siltä on puuttunut luottamus lapsen omaan kasvuvoimaan ja lapsessa olevaan elämän syvään tahtoon. Ajatellut kasvatusihanteet ovat kuin yritys pakottaa niityn kaikista kukista kukista hyödyllisiä perunoi- ta. Ne ovat tiivis umpipallo, johon on kiireellä puhkaistava reikiä elämän tulla ja tuulettaa, lämmittää veret kiertämään niin lapsilla kuin heidän aikuisillaan.

LUOVUUDEN TAITO

Kurssi luovaa toimintaa harjoittaville ja luovuudesta kiinnostuneille.

opettaja

FL Markku Graae

Maanantaisin 22.1.1990
alkaen klo 18.30—21.00

Tiedustelut ja ilm.
puh. 624 977

Johanna
Jokipaltio

kirjailija
Helsinki

LASTENKIRJA ON KIRJALLISUUTTA

Lastenkirjailija ei välttämättä kirjoittamaan ryhtyessään ajattele kirjoittavansa juuri lapsille. Jotenkin sitä vain huomaa, että tässä sitä taas mennään. Jollekin kirjailijalle lapsille kirjoittaminen on selkeä tyyli- ja lajivalinta.

Kun puhutaan lastenkirjallisuudesta ja sen merkityksestä, puhutaan usein siitä, miten tärkeää kirjallisuus on lasten kielellisen kehityksen kannalta. Se onkin sitä, mutta lastenkirjallisuuden perimmäinen tehtävä tai tavoite ei ole toimia kielen opettajana. Lastenkirjallisuuden tehtävä on olla kirjallisuutta ja lastenkirjailijan päämäärä on kirjoittaa hyvää kirjallisuutta. Lastenkirjailija ei ole opettaja, vaikka hänen työnsä tuloksista moni paljon oppiikin, muutakin kuin äidinkieltä.

Uskallan sanoa, että meillä Suomessa kirjoitetaan ja kustannetaan paljon hyviä lastenkirjoja. Näiden kirjojen kirjoittajat suhtautuvat työhönsä vakavasti. Kirjaili-

jalla voi olla kantavana ja innostavana voimana kiinnostus tai rakkaus lapsiin, mutta ennen kaikkea hänellä on tarve luoda uusia maailmoja, kertoa tarinoita, pukea sanat runon muotoon, kirjoittaa hyvää kirjallisuutta.

Lastenkirjallisuuden ja aikuisten kirjallisuuden ero ei ole asioissa, joita käsitellään, vaan tavassa, jolla asiat ilmaistaan. Joku on luonteeltaan lyyrikko, jollakin on verissä tiiliskivikoko, joku haluaa tiivistää ajatuksensa olennaiseen ja osaa kertoa vaikeita ja monimutkaisia asioita koskettavasti vähillä sanoilla. Lastenkirjailijat ovat usein noita mitan tiivistäjiä.

Koska kirjailija ei kirjoittaessaan välttämättä ajattele, kuka kirjan myöhemmin lukee, tuntuu kiusalliselta, että meillä niin tiukan korostetusti puhutaan lastenkirjallisuudesta ja aikuisten kirjallisuudesta erillisinä asioina, ikään kuin ne olisivat korkeintaan kaukaista sukua toisilleen, vaikka ne ovatkin samaa sisarusarjaa. Molemmat ovat kirjallisuutta. Aikuisten kirjallisuuden puolelta löytyy paljon sopivaa luettavaa lapsille ja kaikki hyvä lastenkirjallisuus on jokaisen kirjallisuutta ikään katsomatta.

Kirjallisuus sinällään ilman ikärajoja pitäisi tehdä lastenkin tutuksi. Pois lasten

ulottuvilta pitäisi rajata vain kovia ja julmia asioita, lapselle käsittämättömiä aikuisen maailman nurjia puolia, käsittelevät kirjat. Eri ikäisille tekstit avautuvat tietysti eri tavoin, mutta juuri siksi parhaat kirjat voi lukea aina uudelleen.

Esimerkiksi Aleksis Kivi ei ollut lastenkirjailija, mutta hän on myös lasten kirjailija. Hän kirjoitti Seitsemän veljestä, joka puhuttelee lapsia siinä missä aikuisiakin. Kirjan lumo ei ole pelkästään juonessa. Minä olin lukenut sen lapsilleni pari kertaa ja sitten laiskuuksissani päätin lukea sen lyhennelmänä, mutta sitä ei kuunneltu. Nyt lapset, jo teini-iässä ja sen kynnyksellä, katsovat televisiosta kirjan filmatisointia. 'Kivi oli hyvä kirjailija, mutta Turcka ei ole ymmärtänyt sitä', sanoi kymmenvuotias omana arvionaan kesken katselun isolle siskolle. Kirja oli siis vaikuttanut, antanut jotakin, luonut mielikuvan jostakin maailmasta.

Parhaat kirjat puhuttelevat aina uudelleen, olipa niihin lyöty lastenkirjan tai aikuisten kirjan leima. On sääli, että meillä, päivävastoin kuin monessa muussa sivistyneessä maassa, lapsuusiän ohittaneet, paitsi ehkä aktiiviset äidit, eivät vapaaehtoisesti ja avoimesti paneudu lastenkirjallisuudeksi nimettyyn kirjallisuuteen.

Fantasia paras työväline

Lapsille kirjoittava on ensimmäiseen samojen ongelmien edessä kuin aikuisillekin kirjoittava. Leivotaan samoista jauhoista, vaikka muotti tekee kakuista hie-

man erinäköiset. Problemaatiikka on sama, samat eettiset ja filosofiset tasot ovat molemmissa lajeissa olemassa.

Päinvastoin kuin usein kuulee sanottavan, lapsille kirjoittaminen ei ole helppoa. Se on työtä, joka vaatii tekijäkseen oman tyyppinsä. Lastenkirjailijan on pystyttävä ylittämään oman ikänsä mukanaan tuomat kaavat ja karsinat ja sovinnainen ajattelu. Hän voi joutua ottamaan huomioon, ei kylläkään välttämättä, että lukija on pieni ihminen, jonka sanavarasto ja kokemuspiiri on vielä suhteellisen rajallinen. Moni lastenkirjailija kokee vaativana senkin, että kirjassa pitää lapsen tason lisäksi olla taso, joka palkitsee kirjaa ääneen lukevan aikuisen. Kirjan on tietysti palkittava myös kirjailijan oma mieli, ilman sitä kunnan kirjaa ei edes synny.

Jos lastenkirjan kirjoittamisessa onkin omat ylimääräiset vaikeutensa, on siinä myös suunnatonta iloa. Lastenkirjailijalla on lupa kulkea tuntemattomia teitä, tehdä uusia polkuja ennen näkemättömään maailmaan. Häntä ei arkipäivän realismin tarvitse kahlita, hän saa vapaasti hylätä maailman turhantärkeät muodollisuudet. Hänen on mahdollista liikkua ajasta toiseen, kokea kadotetuksi luultuja tunteja, haistaa menetetyn lapsuuden tuoksua. Vapaus käyttää fantasiaa on lastenkirjailijan suurimpia rikkauksia, fantasia on hänen paras työvälineensä. Tämä ei tarkoita sitä, että lastenkirjailijalla olisi lupa välinpitämättömyyden kohelteluun ja päättömyyksiin. Fantasian avulla voidaan käydä läpi syvim-

piäkin asioita ilman, että ollaan sormi pystyssä opettamassa.

Toinen erityisesti lastenkirjailijalle sallittu hyvä ase on huumori. Lastenkirjaa huumori ei pahenna. On onni, että lapsilla on vielä huumorintaju tallella ja kyky nauraa. Lastenkirjojen paras huumori on todellisen elämän todellisessa komiikassa.

Tarinat, kuvat, mielikuvat

Ihmiset lukevat kirjoja saadaakseen niistä elämyksiä, kokemuksia ja nautintoa. Hyvä lastenkirjakin tarjoaa taidenautinnon, avartaa maailmaa tunteen tasolla ja antaa samalla rikkaan elämän rakennuspuita.

Taiteellisesti korkeatasoiset lastenkirjat saattavat olla hiljaisia ja hitaasti, ehkä useamman lukukerran jälkeen avautuvia, mutta niiden lukijaan jättämät jäljet ovat syviä ja pitkään eläviä. Viihitteelliset lastenkirjat ovat mukaansa tempaavia kuin TV-ohjelmat, vauhdikkaita, nopearytmisiä ja jännittäviä ja ne antavat lukijalleen useimmiten vain hetkellisen nautinnon.

Vaikka lastenkirjojen tehtävä ei olekaan toimia opettajina, on selvää, että lapset niistä aina jotakin oppivat, koska kirjailija kirjoittaa hurjimmatkin fantasiat omaa elämäkokemustaan hyväksi käyttäen. Parhaimmillaan opetus tulee tarinoina, kuvina ja mielikuvina, jotka lapsi voi omaksua alitajuisesti oivalluksen, kokemuksen ja elämyksen kautta. Alitajunta on lastenkirjailijan oiva apuri ja yksi parhaista lasten kasvattajista.

VANHEMPANA VAMMAISEN LAPSEN PERHEESSÄ

Koenko vammaisen lapsen vanhempana tuskaa ja huolta, syyllisyyttä ja ahdistusta, henkistä ja yhä raskeampaa fyysistä ponnistusta, vaiko iloa lapsen pienistäkin osaamisista, "erilaisuuden" rikastuttavista kokemuksista, kypsymistä muunkinlaisiin kuin "terveiden" elämänarvoihin, etuoikeutettua asemaa elää vammaisuudessa sisällä, joskin päältäkatsojana, etuoikeutettua, haastavaa tehtävää yrittää välittää kanssaihmisille vammaisuuden ja erilaisuudenkin ihmisyysyyttä...?

Raija Lakari

Psykologi, perheneuvoja
Oulu

Kaikkea tätä. Jälkimmäsiäkään tuntemuksia ei lie ne mahdotonta saavuttaa, kunhan vain jostakin löytäisimme siihen avaimen.

Psykologian opinnoistani huolimatta en oikeastaan milloinkaan ollut ajatellut — ehkä en halunnutkaan — vammaisuutta sen syväliemmin kuin tuntemalla tuon käsitteen "korvakuulolta". En ollut myöskään tuntenut ketään vammaista henkilökohtaisesti. Muistikuvissani on vain kerran johonkin samaan tilaisuuteen osunut sokea nuori mies.

Kun toinen lapsemme vuonna 1974 syntyi pienen pienenä keskosena, hän sai terveen lapsen pistemäärät. Muutamia viikkoja myöhemmin arveltiin hänen kääntymisensä viivästymisen johtuvan keskosuudesta. Vasta kun hän oli kahdeksan kuukauden ikäinen huomattiin, että kyseessä on CP-vammaisuus ja tämän jälkeen aloitettiin kuntoutus lääkintävoimistelulla. Spastisuus, lihasjännitys ja väärät liikeradat sekä käsissä että jaloissa kuuluivat kuvaan.

Mieleeni on jäänyt entisen työtoverini kommentti, kun hän kuuli lapsemme vammaisuudesta: "Nyt ei sitten ole tavanomaista probleemaa, palatako töihin vai jäädä hoitamaan lasta itse". Tosiasiaa jäin kotiin mielelläni, mutta olihan lap-

sen vammaisuus olevinaan hyvä alibi ja selitys alullaan olevan työuran katkeamiselle. — Alibi sekä itselleni että muille kerrottavaksi.

Syyllisyyttä

Kuntoutuksesta alkoi muodostua ohjelmaa, joka väliin tuntui lähes hallitsevan elämäämme. Siitä huolimatta vallitsi jatkuvasti syylliseltä tuntuva olo siitä, ettei koskaan tee tarpeeksi jumppaharjoituksia, joilla olisi tärkeä merkitys lapsen koko tulevaisuudelle.

Oli hyvä, ettei koko ennustetta poikamme tulevasta liikuntakyvyttömyydestä tiedetty; tulevaisuutta ei siis tarvinnut ryhtyä etukäteen ainakaan kovasti suremaan. Huomaankin nyt jälkeenpäin, etten juuri koskaan todella pohtinut, käveleekö hän vai ei. Kukin hetki on sellaisenaan aina ollut riittävän täynnä milloin minkäkinlaista sisältöä.

Syyllisyyttä huonona äitinä ja isänä koimme myös siitä, kun vammaisen tarvitsi kaiken aikamme ja huomiomme. Silloin kuusivuotiaan elämäntarmoa räiskyvä isovelji suorastaan tyrkättiin pois tieltä omiin leikkeihinsä. Häneltä vaadittiin paljon, hänhän oli jo niin iso...

Kriiseistä sopeutumiseen

Nyt, kun vammainen poikamme on 15-vuotias, hän on murrosikään ehtinyt nuori, liikuntavammaisten erityiskoulua käyvä oma persoonallinen itsensä, joka käyttää sähköpyörätuolia, hoitelee ympäristönhallintalaitteillaan oven, hissin ja sähköpisteiden käyttöä, kykenee varsin moniin asioihin, mutta on toki monin verroin useampiin asioihin kykenemätön.

Kuitenkin, jos juuri näitä hänelle saavuttamattomia asioita olisimme alusta saakka miettineet ja tuijotelleet, näkymä olisi vaikuttanut todella surulliselta. Surua on toki ollut sitäkin. Itse tunnen käyneeni läpi normaaleiksi katsotut kriisivaiheet shokkitilanteesta ja itsensä syyttelystä sopeutumiseen. Uudet vaiheet iän myötä nostattavat tietenkin ajottain ahdistuneisuutta.

Suurimmat tuskat olemme koko perhe kokeneet pojan jalkojen ja lonkkien korjausleikkausoperaatioiden yhteydessä. Jo muutenkin liikuntakyvyttömän lapsen kivun ja pelon näkeminen ja yhdessä kokeminen sairaalaympäristössä lienee ollut meille vaikeimpia asioita koko vammaisuudessa — toistaiseksi.

Ensimmäisten leikkausten yhteydessä nuokuimme vuorotellen nelivuotiaan luona lähes vuorokaudet ympäri. Hiivittyämme joskus yöllä kotiin, hän oli herännytkin heti valvoen sitten aamuun. Viimeisimmät leikkaukset asuin hänen kanssaan viikon verran sairaalahuoneessa käväisten vain päiväsaikaan kotona.

Sairaalan käytävillä — niin vahvasti uskon — vanhemmat kokevat elämänsä pisimmät ja hitaimmin kuluvat tunnit. Onnen hetkiä kokee silloin, kun kotiin pääsy on edessä, vaikka seuraavat monta viikkoa ovat nekin välistä hyvin tuskaista hankalien kipsien kanssa elämistä.

Kirurgin puolivuositaiset tarkastukset ovat olleet myös ahdistusta tuottavia, kuin tuomion hetkiä. Usein olen ajatellut juuri leikkausten merkitsevän liiallisia kärsimyksiä vammaisille yleensäkin. Monet ovat joutuneet käymään läpi lukuisia operaatioita, oman poikamme 5-6 kertaa ovat nekin olleet jokainen liikaa.

Riippuvuuden lieka ja tulevan arvoitus

Tietoisuus siitä, että on täysin muiden avun varassa olisi kai meille terveillekin vaikeaa. Riippuvuus ja sen aiheuttamat pelot ovat olleet pojallamme hankalia. Hänen mielikuvituksensa on aina ollut hyvin rikas. Tämä on toki hyvä puoli, mutta pelkojen kehittyessä erityisen rasite.

Kielellisen lahjakkuutensa avulla poikamme on oppinut viihtymään. Vammaisuutensa vaikeaan asteen nähden hänen puheen tuottamisensa on poikkeuksellisen "normaalia". Piennempänä hän kertoili, lauloi, kirjoitteli koneella satuja ja tarinoita suunnitellen isona kirjailijaksi ryhtymistä. Nyt myöhemmin harmiksemme huomasimme hänen nauhoittaneen lukuisat kirkaalla lapsenäänellä

luetut omatekoiset satukasettinsa täyteen nuorisomusiikkia. Musiikki on ollut ja on yhä hänen rakkaimpia harrastuksiaan urkujen ja syntetisaattorin soittamista myöten. Nykyisin videot ja tietokoneet hallitsevat hänen aikaansa ja omatekoinen tarinointi on jäänyt syrjään.

On hetkiä, jolloin murrosikäinen poikamme suree vammaisuuttaan. Nykyään hän haluaisi valvoa myöhään iltaan katsoen TV:tä. Kun me vanhemmat emme aina jaksaisi odottaa hänen vuoteeseen avustamishetkeään, seuraa tietenkin erimielisyyttä. Videointimahdollisuuskkaan ei korvaa murrosikäisen valvomishaluja. Fyysinen rasitus sekä sidottuna olemisen tunne ovat vammaisen vanhemmillekin tosiasia, jota ei pääse pakoon.

Kun "tavallisessa tapauksessa" lapset itsenäistyvät ja alkavat elää omaa elämäänsä, meillä ei käy niin. Isoveli tosin on jo muuttanut pääkaupunkiin töihin ja opiskelemaan. On ollut totuttauduttava tietoisuuteen, että olemme sidotut huolehtimaan pojastamme niin kauan kuin suinkin kykenemme. Joskus huoli hänen tulevaisuudestaan ja pärjäämisestään on ahdistava. Koskaan ei myöskään ole ollut helppoa sälyttää hänen hoitoaan perheen ulkopuolisille, vaan kaiken on yrittänyt tehdä itse. Hölmöä ehkä, mutta tähän ilmeisesti tavaltaan kasvaa kiinni.

Etuoikeutettuna sittenkin

Joskus ajattelen, onko vammaisen huolimatta rajoituk-

sistaan onnettomampi ihmisenä kuin vammaton ja liikunnallisesti hyvinkin kyvykäs. Kuinka monet meistä loppujen lopuksi tekevät kaikkea mitä voisivat? Käytämmekö me keskivertoihmiset käsiämme, jalkojamme, fyysistä kehoamme yhä luovempiin ja pitemmälle harjaantuneisiin toimintoihin? Kuinka paljon moni meistä istuu ja lojuu, tuijottaa valmiiksi pureksittua, syö toisten tekemää ja samalla valittaa, mitä kaikkea ei viitsi tai saa tehdä?

Vuosien mittaan olen käytännössä todennut, kuinka samanlaista voi olla suru ja ilo, harmi ja tyytyväisyys sekä vammaisilla että vammattomilla. Kuinka joulu ja muut juhlat ovat tunnelmallisia ja kivut ja vastoinikäymiset kärsimyksiä meille kaikille.

Olen myös miettinyt hyvin paljon käsityksiä "normaalisti". Miten se milloinkin luokitellaan? Kuinka rajoittuneita helposti olemme ja kuinka suuria vaikeuksia saattaa tuottaa olla tavalla tai toisella erilainen. Vapautuminen ulkaltamaan uusia asioita lienee melkoista henkistä vapautta.

Joskus on tuntunut kuin olisin vanki, jota vanginvartija-vammainen kahlitsee. Mutta samalla ja juuri siksi on ollut pakko oppia monta uutta kykyä, jotka muuten varmasti olisivat jääneet oppimatta.

Tavallista rankempiin olosuhteisiin joutuvat ovatkin itse asiassa etuoikeutettuja. Heille on annettu erityistehäviä elämässään. Niin vammaisille kuin heidän huoltajilleenkin.

ELÄMYKSIÄ JA VUOROVAIKUTUSTA

Jokainen päivä koulussa on erilainen. Koulun elämä on vuorovaikutusta ja tähän tilanteeseen jokainen saapuu omine tunnelmineen ja taustoineen. Ennalta tehdyt suunnitelmat voivat muuttua yllättäen. Joustamalla ja sopeutumalla näissä tilanteissa tehdään koulupäivästä paras mahdollinen.

Pirjo Kotkajärvi

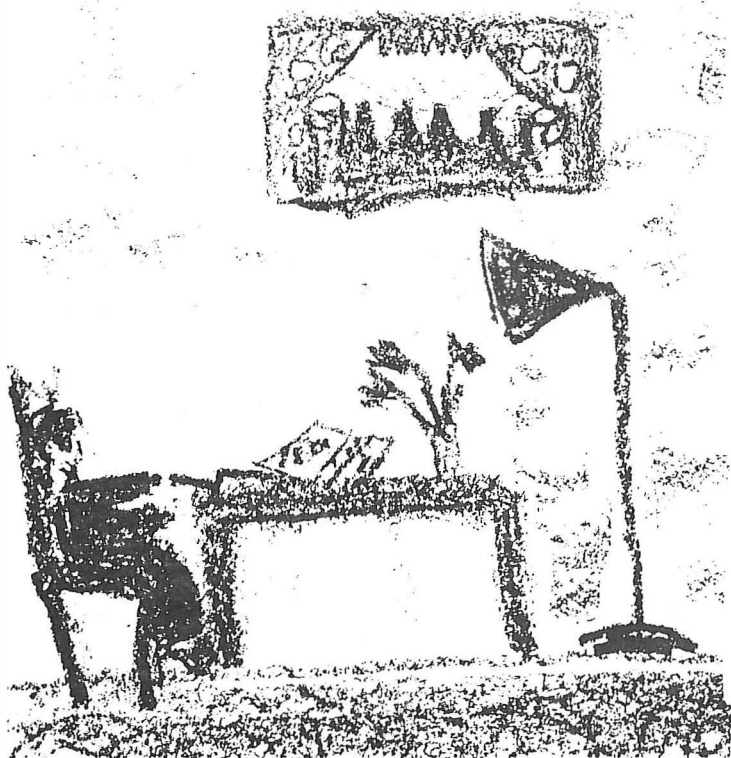
Luokanopettaja
Helsinki

Opettajalle koulupäivä merkitsee ennen kaikkea lasten kohtaamista. Kuinka vastata niihin odotuksiin ja tarpeisiin, joita lapsilla on kouluun tullessaan? Ja mitkä ovat opettajan omat odotukset ja tavoitteet koulutyölle? Erialaisten oppilaiden kohtaaminen on haaste, mutta myös monta kertaa vaikeus. Usein ryhmät ovat suuria, eikä ole helppoa huomioida jokaista tarpeeksi. Tällainen tilanne on melko tavallinen ja se vaatii opettajalta suunnittelua ja oppilaiden tunteamista.

Tavallinen koulupäivä merkitsee oppilaalle paljon muutakin kuin tunneilla tapahtuvia opetukseen liittyviä asioita. Välitunneilla ja koulun ulkopuolella eletään toveripiirissä, jonka tapahtumat ja ristiriidat heijastuvat myös oppitunneilla. Jos jokin, esimerkiksi välitunnilla tapahtunut asia, painaa mieltä, on usein turha aloittaa työskentelyä luokassa. Käsittelemällä asioita yhteisesti ja kuuntelemalla toisten mielipiteitä asiat yleensä selviävät.

Mikä on tärkeää?

Koulupäivän aikana eri tilanteissa ja suunnitelmia tehdessä joutuu usein miettimään, mikä on tärkeää.



Kaiken työskentelyn ja vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää se, että lapsi oppii arvostamaan omaa itseään ja toisia, ja että opitaan tulemaan toimeen muiden kanssa. Oikea kannustus auttaa lasta arvostamaan itseään enemmän kuin jatkuva arvostelu. Tärkeää on myös, että suorituksilla ei kilpailla, vaan annetaan arvoa erilaisille tavoille tehdä asioita. Oppimisen kannalta on olennaista, että lapsi oppii kysymään, etsimään vastauksia ja tietoa, sekä ymmärtää, että monien asioiden osaaminen vaatii työtä ja harjoitusta. Tämä edellyttää motivaation heräämistä ja vastuuntuntoisuuteen kasvamista.

Parhaiten koulusta jäävät mieleen asiat, jotka ovat tuottaneet elämyksiä. On tärkeää, että lapsi saa kokea

erilaisia elämyksiä tekemällä ja kokemalla ja voi kehittää mielikuvitustaan elämysten avulla.

Opettajalla on vapautta

Koulun opetus- ja kasvatus työn ohjeeksi on laadittu kuntakohtainen opetussuunnitelma. Suunnitelmaa laadittaessa on pidetty lähtökohtana oppilasta ja asetettu tavoitteeksi mahdollisimman suuri joustavuus. On pyritty siihen, että opetussuunnitelma olisi opetuksen kehittämisen väline. Opetussuunnitelma sallii opettajalle tyylin ja menetelmien vapauden. Se, millaista työtä luokassa tehdään, riippuu paljon siitä, kuinka opettaja suunnittelee opetustaan ja

millaisia menetelmiä hän käyttää. Opettajan ei siis tarvitse pitäytyä perinteisessä koulunpidossa vaan hänellä on mahdollisuus uudistaa opetustaan ja kokeilla erilaisia työtapoja. Tällä tavalla voi pyrkiä jatkuvaan työhönsä ja samalla itsensä kehittämiseen.

Koulutyötä ja koulupäivää voidaan suunnitella yhdessä oppilaiden kanssa. Laati-malla yhdessä tavoitteita ja toimintasuunnitelmia ja antamalla oppilaiden toteuttaa omia projektejaan motivoituvat kaikki työstään enemmän. Tällaiseen vastuuseen ja omatoimisuuteen oppiminen ei ole aina helppoa, mutta se selvästi innostaa tekemään työtä.

Hyvä päivä on koulussa sellainen, että on koettu yhdessä jotain, jolla on merkitystä jokaiselle. Se voi olla mielenkiintoinen tutkittu asia, hyvä kirja, onnistumisen elämys, lasten tekemä esitys, retki tai vaikka yhteinen juhla. Yhdessä tekeminen ja kokeminen on tärkeää. Myös ikävät asiat kohdataan yhdessä ja pyritään löytämään niihin ratkaisuja. Elämällä yhdessä erilaisia asioita ja tilanteita opitaan arvostamaan ja ymmärtämään ihmisten erilaisuutta ja tiedostamaan ongelmia.

Toisaalta hyvä koulupäivä herättää lapsessa kysymyksiä. Hyvät kysymykset motivoivat etsimään vastauksia joko yhdessä tai yksin. Koulussa tulisi olla tilaa tällaiselle kysymiselle. Käytännössä tämä tarkoittaa lähinnä ajan järjestämistä omaehtoiselle työlle ja materiaalia työn tekemistä varten. Lapsena heränneet kysymykset tuovat oivalluksia, jotka innostavat uuden oppimiseen.

STEINERPEDAGOGIIKALLA ON PALJON ANNETTAVAA TULEVAISUUDEN AIKUISILLE

Elämme maailmassa, jota hallitsee epävarmuus tulevaisuudesta sekä tapahtumien ja muutosten nopea kiihtyminen. Tulevaisuuteen suuntautuvat yritykset etsivät palvelukseensa monitaitoisia työntekijöitä, joilla on kyky hahmottaa ympäristöään ja yhteiskunnallista kehitystä kokonaisvaltaisesti. Olennaiseksi on muodostunut kyky sopeutua nopeasti ympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Miten kasvatusta ja koulutus voivat vastata näihin haasteisiin?

Marianne Jokinen

opettaja
Helsinki

Kuvaopetus ja rytmi voiman antajina

Jokainen ymmärtää kuvan merkityksen, kun kuuntelee ihmistä, jonka puhe vilisee vertauskuvia. Kuuntelu on silloin helppoa, olo kevenee ja naurukin kirpoaa. On kuin jois virkistävästä lähteestä. Kuvassa on voimaa: "Lapsi on kuin päivänpaisle", "Pukki kaalimaan vartijana", "Hänen otsalleen nousi synkkä pilvi"...

Kansansaduista löydämme suuria, ihmisen elämän kattavia kuvia. Saduissa on usein kolme veljestä, kolme kuninkaan poikaa tai kolme tytärtä; äitipuoli tai noita; tai sieltä löytyvät poika, nuorukainen, mies ja vanhus. Pa-neuduttuamme satukuviin voimme selittää kuvat ja löytää niistä vastaavuudet ihmisen olemuspuoliin tai olemuspuolien kehitysvaiheisiin. Ja vaikka emme satukuvia selittäisikään, kuvat vaikuttavat meihin voimakkaasti, jopa sairauksia parantaen.

Kuvaopetuksen ydin on toisien mielikuvien tarjoaminen lapselle. Esimerkiksi ensiluokkalaiselle kansansatu voi tarjota sielullisesti toden mielikuvan. Todellisia ja rikkaita kuvia käyttämällä

huolehdimme siitä, että lapsen luonnostaan rehevä mielikuviutus ei pääse näivettymään, vaan saa ravintoa ja kehittyä edelleen. Tarinan avulla voimme myös vahvistaa lapsen moraalialia. Jos yritämme opettaa oikeudenmukaisuuden tajua sormi pystyssä moralisoimalla, saamme vain vahinkoa aikaan. Moralisoidessamme emme jätä lasta oikealla tavalla vapaaksi.

Kun eräs biokemian opiskelija kysyi Rudolf Steineriltä "Mitä on elämä?" sai hän vastaukseksi: "Tutkikaa rytmejä, rytmi on elämän kantaja, ylläpitäjä." Steinerkou-lun luokanopettaja pyrkii lakkaamatta ymmärtämään suuria ja pieniä rytmejä lapsen elämässä. Aktiivisuuden ja passiivisuuden vuorottelu on yksi lapsen rytmisen järjestelmän ja sielun-elämän vahvistaja. Tämä ulos- ja sisäänhengitys voi lasta voimistaen toteutua opetuksessa yhden oppitunnin kuluessa, koulupäivän aikana, unen ja valveen vuorokautisessa vaihtelussa ja jakso-opetuksessa. Lepovaihe on ainakin yhtä tärkeä kuin toimintavaihe. Jos opettaja tietoisesti vaalii opetuksessaan rytmejä, hän välttää järjestyshäiriöt, edistää lasten oppimista ja lisää heidän voimiaan tehdä työtä.

Opetus vastauksena lapsen kehitysvaiheisiin

"Nyt on sitten vain kysymys siitä, mitä periaatteita tässä lasten kouluopetuksessa on noudatettava. Kukaan todella nousevan kulttuurikehityksen mukaisesti ajattelemaan kykenevä ei voi tunnustaa mitään muita periaatteita kuin ne, jotka ovat olemassa itse ihmisolemuksessa. Niin sanotun kansakoulukasvatuksen kaikkien perusperiaatteiden pohjana tulee olla ihmisolemuksen tuntemus hampaidenvaihdon ja sukukypsyyden välillä." Sanoi Rudolf Steiner 11.5.1919 pitämässään esitelmässä.

Ensimmäiselle luokalle tuleva oppilas on itsenäiseltä tunne-elämältään juuri syntynyt. Aikaisemmin hän on elänyt ympäristönsä tunnelmien mukana. Vanhempien tai hoitajan tunnelmat ovat siirtyneet lapseen suoraan. Yhtenä koulukypsyyden merkeistä voi pitää lapsen kykyä säilyttää oma itsenäinen tunnelmansa jonkin aikaa. Tässä vaiheessa lapselle merkitsevät jotain vain sellaiset asiat, joihin hän voi liittyä tunteellaan. Abstraktiot, kuivat älylliset asiat jättävät pienen koululaisen sielun autiomaaksi. Oppilas joutuu kärsimään jatkuvaa janoa, jos hänen tunne-elämänsä ei opetuksessa ravita. Ensimmäisen ja toisen luokan oppilaat voivat kansansatuja, legendoja ja faabeleita kuunnellensa vapaasti käyttää kuvittelun voimaansa ja syventää moraalista ymmärrystään.



Kasvatus ihanteisiin ja moraaliin on viime aikoina pahastikin laiminlyöty. Nämä ensimmäiset kouluvuodet ovat myös hyvää ajattelun esikypsytelyn ja muistin kehittämisen aikaa. Lapsen on silloin hyvä oppia esim. soivia ja sadunomaisia runoja sekä tarinoita kohtuullisessa määrin ulkoa. Näissä hän saa elämyksiä kielestä ja ajatuskuluista. Pitkien muistinomaisten ajatuskulujen seuraaminen valmistaa lasta omaan itsenäiseen ajatteluun.

Kolmasluokkalaisten suhde itseensä ja ympäröivään maailmaan muuttuu jyrkästi. Nyt hän yhä selvemmin erottaa itsensä ja ympäröivän maailman toisistaan. Lapsuuden paratiisin jäädessä taakse reaali maailmaan putoaminen tuntuu pelottavalta ja hiukan kipeältä. Nyt lapselle on aika kertoa kuinka asiat maail-

massa ovat. Tähän työhön lähdetään steinerkouluissa ihmisen perustarpeita, elinkeinoja ja ammatteja kuvaamalla. Tämän jakson jälkeen koululaiset tietävät, kuinka heidän vaatteidensa raaka-aineet ovat syntyneet ja kuinka moni ihminen on antanut työpanoksensa vaatteen valmistumiseen. Samoin oppilaat paneutuvat talonrakennuksen ja maanviljelyn perusteisiin.

Kolmasluokkaisille selviää näkkileivän pitkä ja mutkikas tie viljapellosta koulun ruokapöytään. Ihmisen kyvyille kokea kiitollisuutta toisia ihmisiä kohtaan on luotu pohja.

Yhdeksannen ikävuoden jälkeen steinerkouluissa luonnontiedon opiskelu alkaa ihmisen ja eläinten sekä niitä ympäröivän maailman elävästä kuvauksesta. Sitten ovat vuorossa kasvit elinympäristöineen ja kuudennen

luokan maantiedon yhteydessä mineraalit. Lähestyttäessä kahdettatoista ikävuotta siirrytään käsitteellisempiin luonnontieteellisiin opintoihin. Fysiikan ja kemian opiskelussa korostetaan oppilaan omien havaintojen ja päättelyjen tekemistä. Tämä opiskelun kulku kuvaa lapsen olemuksen kehitystä elävistä yhteyksistä kohti abstraktimpaa itsenäistä ajattelua.

Tulevaisuuden uusiutuvat luonnonvarat, kehittynyt tunne-elämä ja terve itsetunto

Kokonaisvaltainen opettaminen ja kiinteät ihmissuhteet ovat varmasti hyvä tapa aloittaa uusi tie. Samoin kuin "silpputiedon" mekaanisesta toistamisesta luopuminen. Steinerkouluissa opetus lähtee aina kokonaisuuksista ja asioihin paneudutaan aikaa käyttäen, kuunnellen, tarkastellen ja, mikä tärkeintä, itse tehden ja luoden. Itsenäinen ja luova tekeminen kasvattavat kykyä tarttua asioihin muualla tehtyä valmista odottamatta. Opettajan oppilastastaan kannustava ja kunnioittava asenne voi muodostua lapsen ja nuoren elämässä ratkaisevaksi. Steinerkoulun luokanopettaja tekee oppilaidensa kanssa monenlaisia asioita. He piirtävät, maalaavat, laskevat, kirjoittavat, näyttelivät, tekevät runsaasti retkiä, järjestävät juhlia, muovailevat, veistävät ja tekevät käsi-

töitä sekä vielä paljon muutakin. Tästä runsaasta tekemisen ja laatuksen kirjosta opettaja helposti löytää jokaisen oppilaansa kohdalla alueen, jolla hän voi varauksettomasti kehua oppilastaan vielä niin, että myös muut sen varmasti kuulevat. Näin oppilaat voivat jo kouluaikanaan oppia huomamaan itsestään ja muista, että jokainen ihminen on jossain asiassa hyvä ja että jokaisella erilaisuudessaan on oma arvonsa.

Olemme jo pitkään korostaneet tiedon ja älyn tärkeyttä elämämme urakehityksessä, mutta olemmeko unohtaneet erään tärkeän osa-alueen? Tehdessämme elämän suuria päätöksiä käytämme toki tietoa ja kokemuksia, mutta lopultakin päätöksen viimeisellä hetkellä käytämme omaa tunteitamme, tuntoamme. Jos tunteemme ei ole saanut oikeita kasvun auttajia ja aineksia tai jos emme ole oppineet luottamaan omaan tuntoomme asioista, niin joku toinen tekee päätökset puolestamme. Tunteen kasvatus ei ole todellakaan syytä sivuuttaa.

Yksinäiset nerot -erilaisuutta arvostava ryhmytyö tienä objektiiviseen näkemiseen

Olisimme mielellämme lahjakkaita monipuolisia neroja. Haluamme olla älykkäitä, oivaltavia, taiteellisia, luovia, käytännöllisiä ja avarakatseisia. Kuitenkin jokai-

nen meistä on yksipuolinen ja kapea-alainen, näemme asiat vain omasta sektoristamme. Koulu voi korostaa itsestä kilpailua oppilaiden kesken asettamalla meidät paremmuusjärjestykseen, yksi on paras ja toinen huonoin. Tuolloin tarkastelemme heissä vain yhtä puolta. Jos oppilaiden koko persoonallisuus pääsee koulutyössä esiin, emme kykene järjestämään heitä paremmuuden mukaan. Silloin yksi oppii hyvin kielio-pin, toinen osaa eläytyä näytellessään, kolmas on hyvä käsitöissä ja neljäs loistava päässälaskija. Jos opettaja ei kykene järjestämään oppilaitaan arvojärjestykseen, näkevät oppilaatkin toisensa tasa-arvoisesti erilaisina. Tehdessään erilaisten hankkeiden parissa yhteistyötä oppivat luokkatoverit arvostamaan toistensa erilaisuutta.

Nykyistä kulttuuriamme syytetään usein siitä, että ihmisiltä on kadonnut kyky havaita todellisuutta tai tarttua tarvittaessa peräsimen ja muuttaa suuntaa. Löytyisikö tähän osaamattomuuteen ja voimattomuuteen apu erilaisuutta arvona pitävästä yhteistyöstä? Kuva on todellisuuden näkemstä ja täysi kuva syntyy vasta, kun katsojassa on useita silmäpareja.

FREINET — TYÖN PEDAGOGI

- ★ Jokainen yksilö kasvaa ja oppii parhaiten antiautoritaarisessa ilmapiirissä, joka perustuu vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön

Celestin Freinet (1896–1966), ranskalaisen kyläkoulun opettaja, oli yksi vuosisadan alun "Uusi koulu"-liikkeen pedagogeja. Maailmansotien välinen aika oli Euroopassa uusien opetusmenetelmien ja erilaisten koulukokeilujen aktiivista aikaa. Freinet tutustui aikansa vaikuttaviin pedagogeihin: Montessorin, Decrolyn ja Ferriérin ajatuksiin kasvattuksesta ja koulusta. Neuvostoliittolainen Makarenko oli myös eräs vaikuttajista. Freinet kritisoi perinteistä koulutyötä: synkkiä luokkahuoneita, ankaraa kuria, pelottavuutta ja ulkolukua. Hän halusi tehdä koulusta kiinnostavan ja lasta innostavan. Freinet olikin ensi sijassa käytännön pedagogi.

Lapsen olemus

- ★ Lapsi on olemukseltaan samanlainen kuin aikuinen

- ★ Ei kukaan — ei lapsi eikä aikuinen — pidä autoritaarisesta kohtelusta.

Freinet vertaa lapsen olemusta puuhun. Vaikka puu ei vielä olisikaan täysikasvuinen, se on puu, joka elää, kasvaa ja suojautuu kuten täysikasvuinen puu.

Suhde kasvavaan lapseen on Freinetillä keskeinen. Lähtökohtana on periaate: Mitä et tahdo, että sinulle tehtäisiin, sitä älä tee muille, ja mitä tahdot, että sinulle tehtäisiin, sitä tee myös muille. Koulussa tämä periaate koskee jokaista, niin oppilasta kuin opettajaakin. Lasta voi kasvattaa vain ihmisarvoisessa ilmapiirissä.

Vapaus valita

- ★ Ei kukaan tee mielellään pakkotyötä.
- ★ Jokainen haluaa itse valita työnsä, vaikka valinta ei aina olisikaan ihan oikea.

Freinet'n mukaan ensimmäinen tavoite on saada lapsi kiinnostumaan työstään ja omasta elämästään. Opettajan tulee luottaa lap-

sen haluun oppia, toimia ja vaikuttaa. Lapsi kyllä huomaa, mitkä asiat ovat hänelle tarpeellisia, ja mitkä ovat asioita, joita tehdään vain koulun vuoksi. Jos työ itsessään on palkitsevaa, keinoitekoisia motivointeja, kilpailua ja kilpailua kiihdyttäviä arvosanoja ei tarvita.

Mutta miten koulutyöstä tehdään mielekäästä? Freinet uskoo, että oppilaan vapaus valita motivoi oppilasta koulutyöhön. Jokainen haluaa itse vaikuttaa työhönsä, vaikka vain valitsemalla missä järjestyksessä työnsä tekee. Ei ole tarpeellista, eikä edes hyväksi, että kaikki tekevät luokassa samat asiat samaan aikaan. Jos koulutyö on innostavaa ja lapsi itse saa vaikuttaa työhönsä, ei jäykkää "työrauhaa" ylläpitäviä muotoja tarvita. Elävän koulun ei ole tarkoitus olla yleisilmeeltään jonossa istumista, hiljaa olemista tai oppiaineen yhteistä ja yhtenäistä etenemistä.

Freinet painottaa, että kaikki ihmiset haluavat onnistua. Sen vuoksi pois koulumestaruus ja tilalle täyspainoista, tärkeää työtä, johon oppilaalle sisältyy paljon mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä. Onko tämä mahdollista ilman työrauhaongelmia? Freinet painottaa järjestyksen merkitystä jopa niin, että uudenaikaisessa koulussa tarvitaan

enemmän kuria ja järjestystä perinteiseen kouluun verrattuna, koska uusi koulu ei perustu muodolliseen järjestykseen eivätkä oppikirjat ole oppilaan tärkeimmät työvälineet. Tarvitaan syvällisempää järjestystä, joka nousee lapsesta itsestään, hänen halustaan tehdä työssä hyvin. Jotta tähän päästään, tulee työ koulussa organisoida uudella tavalla. Luokkakokoukset ja niiden keskusteleva ilmapiiri ovat eräs väline, jolla työtä ja siinä esiintyviä ongelmia pyritään järjestelemään ja sovittelemaan.

Työn pedagogiikkaa

- ★ Lapsi ei väsy tekemään mielekästä työtä
- ★ Lapsi ei kuuntele mielellään luentoja
- ★ Älykkyyttä on montaa lajia

Freinet-pedagogiikkaan kuuluu olennaisesti kokeileva hapuilu. Sillä Freinet ei tarkoittanut kaiken opiskelua yrityksen ja erehdyksen kautta vaan luokasta tulee lähteä ulos tutkimaan elämää. Koulun tulee elää kiinteässä vuorovaikutuksessa lähiympäristön ja yhteiskunnan kanssa.

Koulun sisällä erilaisissa työpajoissa harjoitetaan monipuolisesti erilaisia taitoja. Esim. käden taidot ovat olennainen osa Freinet-pedagogiikkaa. Freinet korostaa älykkyyden eri lajien huomioon ottamista työpajoja organisoitaessa.

Luokan työskentelyn pohjana on työsuunnitelma, joka voidaan tehdä päiväksi, viikoksi tai pidemmäksi ajaksi. Jokainen oppilas etenee suunnitelmansa mukaan ja myös arvioi tekemänsä työn. Työskentelyn vapaus perustuu vastuuseen, jota jokainen kantaa suunnitelmastaan työstä. Vastuuseen kasvaminen ei ole aina helppoa ja vaatii sekin yrityksiä ja erehdyksiä. Opettajan tehtävänä on toimia ohjaajana ja tarjota mahdollisuuksia kasvamiseen.

Työskentelyssä painottuu tiedonhankintakyvyn kehittäminen irrallisen muistitiedon pänttäämisen sijaan. Luokassa olevalla painokoneella, nykyisin usein tietokoneella, painetaan/julkaitaan itse tuotettuja tekstejä. Näin pyritään kasvamaan kriittisyyteen painettua sanaa kohtaan.

Luokkaan työympäristönä kiinnitetään runsaasti huomiota. Yhteisissä luokkakokouksissa suunnitellaan, miten viihtyisyyttä voitaisiin lisätä. Huonekasvit, matot, kirjahyllyt ja nojatuoli luovat kodikkaan luokahuoneen. Kun työympäristö on kaunis ja itse suunniteltu, kasvaa myös halu säilyttää se miellyttävänä. Yhteisesti sovittuja vastuutehtäviä hoidetaan vuorotellen. Luokan seinälehtiin voi kirjoittaa kiitoksia, arvosteluja ja toiveita, joita sitten käsitellään luokan yhteisissä kokouksissa.

Freinet-pedagogiikka peruskoulussa

Freinet korostaa pedagogiikassaan asennemuutoksen

tärkeyttä. Opettajan tulee ymmärtää lapsen olemus ja hänen on pyrittävä tukemaan lapsen vapautta vaikuttaa oman elämänsä asioihin. Vaikka kasvattajalla syntyy tarve muuttua, tarvitaan vielä rohkeutta toteuttaa koulutyön uudelleenorganisointi. Työssään opettajalla on peruskoulussa menetelmävapaus ja hän voi häivyttää keinotekoiset oppiainerajat, poistaa 45 min. opetusjaksot eikä numeroarvostelua tarvitse välttämättä antaa kuin vasta ylimillä luokilla. Silti uudistushenkinen opettaja törmää moniin ongelmiin.

Vaikeinta on usein päästä eroon perinteisestä ns. hyvän opettajan mallista. Monet lapset ovat omaksuneet passiivisen odottajan roolin jo niin hyvin, että lapselle luontainen toiminnallisuuden herättely voi kestää kauankin. Kärsivällisyyttä tarvitaan myös suhteessa muihin opettajiin, jotka voivat pitää uusia työmuotoja arvosteluna ja hyökkäyksenä omaa työtään kohtaan. Koulun muu henkilökunta voi ihmetellä muodollisen järjestyksen puutetta luokassa ja jotkut lasten vanhemmista voivat toivoa lapselleen nimenomaan autoritaarista opettajaa.

Näiden ennakkoluulojen taustalla on usein pelko ja epävarmuus "otteen menettämisestä" kasvattajana. Kokeileva opettaja tarvitsee rohkeutta ja kärsivällisyyttä kestääkseen ulkopuolelta tulevat paineet, jotka monasti vaativat tilanteen palauttamista entiselleen — tilanteeseen, jolloin kaikki oli vielä hyvin ja järjestyksessä!

Freinet-pedagogiikka ei ole ratkaisu kaikkiin koulun

ongelmiin, mutta jotakin olennaista on löydetty silloin, kun lapset ja opettajat lähtevät mielellään kouluun ja jaksavat olla kiinnostuneita työstään. Freinet rohkaisee luomaan optimistista elämänuskoa kasvattajan kivikkoisella tiellä. Kasvattajan oma kasvu on muutoksen lähtökohta ja muutoksen koetinkivi. Freinet-pedagogiikasta kiinnostuneet voivat tutustua hänen ajatuksiinsa suomeksi lukemalla Tapani Suomisen ja Tuva Korsströmin kirjan Kohti uutta koulua (WSOY) tai Elämänkoulu ry:n toimittaman Celestin Freinet'n kirjan ihmisten koulu. Viimemainituksessa Freinet esittelee 30 pedagogista perusväittämäänsä, joihin hän haastaa kasvattajan ottamaan kantaa. Olen käyttänyt joitakin näistä väittämistä kirjoituksessani.

Muutosta ajava opettaja on valitettavan usein yksin. Tämä oli eräs lähtökohdista, kun Suomeen viitisen vuotta sitten perustettiin Elämänkoulu-yhdistys, joka haluaa tukea vaihtoehtoisia opetusmenetelmiä soveltavia ja niistä kiinnostuneita kasvattajia. Ensi kesänä 20–29.7. Elämänkoulu-yhdistys ja kansainvälinen Freinet-opettajien liitto järjestävät Suomessa Ridef-tapaamisen, josta saa tietoja Elämänkoulu ry:n toimistosta. Mukaan odotetaan n. 200 kasvattajaa eri puolilta maailmaa.

KATULAPSI MEXICO CITYSSÄ

Työskentelin Mexico Cityssä muuttaman kuukauden projektissa, joka pyrkii sosiaaliseen katulapsien normaalia elämää viettäväksi lapsiksi ja nuoriksi. Tehtäväni oli yhdessä meksikolaisen työtoverini kanssa huolehtia lapsista sosiaalistumisprosessin alkuvaiheessa. Toimimme siis "tätinä" ja "setänä" kodissa, jonne lapset tulivat suoraan kadulta.

Aino Hannula

Tutkija
Helsinki

Bunuelin elokuvassa *Los Olvidados* äiti kieltäytyy antamasta ruokaa lapselle, jonka hän 14-vuotiaana on saanut raiskauksen seurauksena. Yöllä Pedro näkee äitinsä kuin enkelin, kantamassa raakaa kania pojalleen. Tappelussa vahingossa kuolleen toverin käsi ottaa lihan. Filmin Pedrolla oli periaatteessa toivoa: hän tarvitsi luottamusta ja rakkautta. Jaibo oli jo tullut pahaksi. Hän muisti joskus unessa hämärästi kiltit kasvot, joita hän arveli kauan sitten kuolleen äitinsä kasvoiksi tai ehkä häntä katseli madonna. Isästään hän ei tiennyt mitään.

Näitä Pedroja ja Jaiboja on monia Mexico Cityn ja muiden suurkaupunkien kaduilla. Ensi vuosikymmenellä heitä on yhä enemmän. Useille heistä katu on paikka missä asua, missä ansaita elantonsa, mistä löytää perhetunnetta. Heitä tapaa bussien päätepysäkeillä, puistoissa ja toreilla myymässä sanomalehtiä ja karamelleja, kiillottamassa kenkiä, tekemässä pikku palvelutehtäviä. Illalla he viipyvät huvittelupaikkojen läheisyydessä, nukkuvat aamuyöstä puistoissa tai hylätyissä rakennuksissa. He ovat orpoja, hylättyjä tai karanteineita laitoslapsia, osa on lähtenyt kotoaan, joka ei ole pystynyt antamaan huolen-

pitoa. Katu ei tarjoa lapselle vapautta ja riippumattomuutta. Suurkaupunki on pelottava, strukturoimaton paikka, jonka kaduilla lapsi on lähellä väkivaltaa, rikollisuutta ja piittaamattomuutta. Jo varhain lapsi oppii oman arvonsa lähinnä hyväksikäyttäjien välineenä. Elämää hallitsevat pelko ja pako. Lapsi on usein paennut kotoaan ja eläminen marginaalisessa ryhmässä tekee poliisista ja järjestyneestä yhteiskunnasta vihollisen. Elämä kadulla on taistelua sekä fyysisestä että psykologisesta olemassaolosta.

Kolme kertomusta todellisesta elämästä

Kun tapasin Manuelin ensimmäisen kerran, hän oli taas langennut tinneriin, mikä kyllä oli aika tavanomaista. Hän oli aloittanut liuttimien käytön 7-vuotiaana, nyt hän oli 14. Poikkeuksellista oli enemmänkin se, että hän jäi kiinni ja luovutti pullon lastenkodin tädille, mikä häntä saattoi harmittaa ja mitä lipsahdusta joutui ehkä selittelemään kavereille. Vaikka ei Manuel paljon tekemisiään selitellyt, hänellä oli kovat nyrkit ja melkoisesti sitkeyttä puolustaa itseään. Manuel oli mukava nuori mies, kohtelias ja huomaavainen. Koulua hän ei ollut käynyt päiväkään. Koulunkäynnistä olikin ollut puhetta, oli keskusteltu, että lastenkoti huolehtisi hänelle vaatteet ja ruuan, mutta vastavuoroisesti hän jättäisi huumeet ja aloittaisi koulun. Tämä mietitytti, päätöstä

tehdessään hän autteli sisätoissa, mutta hävisi aina väillä kaupungille. Manuelilla oli tyttöystävä, nelissäkymmenissä oleva leski. Hän oli ihan mukava, mutta tartutti poikaan epämääräisiä tautteja, jotka joskus vaivasivat. Manuel ei niin kauheasti luottanut naisiin, mutta niin tärkeä hänelle oli lastenkodin tädin häntä varten joka ilta tekemä iltapala, että tädin jättäessä kodin hän päätti polttaa itsensä nuotiossa.

Kodissa tapahtuvaan muutokseen Manuel ja hänen kaverinsa Marcus reagoivat vetämällä itsensä pariiksi päiväksi umpitokkuraan tinnerillä.

Marcus oli ollut muutama viikon kodissa. Hänestä oli jotenkin mukavaa kun oli setä, joka lähti pelaamaan poikien kanssa jalkapalloa, ja etenkin kiehtova oli ruuan kanssa puuhaileva tati. Hän istuskeli usein keittiön pöydän ääressä katselemassa tädin touhuamista ja pummaamassa tältä tupakkaa. Hän auttoi innokkaasti vihannesten pilkkomisessa.

Ostoksille hän lähti melkein aina kantamaan tavaroita. Asioilla käydessään hän palautti tunnollisesti jokaisen peson tädille. Joskus hän kysyi arasti, voisiko hän mennä vähäksi aikaa pelaamaan toisten poikien kanssa, mihin hän luonnollisesti sai luvan. Pelistä selvittyään hän saattoi taas palata auttamaan tatiä. Tähän Marcuksen pehmoiluun kaverit suhtautuivat suvaitsevaisesti. Kerran, pahoja tehtyään ja palattuaan masentuneena rangaistusta kärsimästä, oli häntä odottamassa kaksi tatiä, joista toinen silitti hartioita, toinen lämmitti hänelle

tortilloita. Tämä kokemus oli niin pakahduttava, ettei Marcus juuri uskaltanut nostaa silmiään lattiasta.

Hän kertoi joskus, ettei hänellä ole koskaan ollut äitiä. Hän oli kuljeskellut ympäri maata isänsä kanssa, joka juopotteli jonkin verran ja joskus joutui vankilaan. Välillä poika eksyi isästään ja alkoi enemmän kulkea itseksensä toisten poikien kanssa. Marcuksen luottamus naisiin loppui vasta, kun hän oli 14-vuotias ja molemmat kodin tädit hänet jättivät.

Sitä vastoin José de Jesuksella ei ollut mitään harhaluuloja. Hänellä oli valtava tahto. Eräänä päivänä hän päätti, että Plaza Caribaldin porttolat ja huumekaupat saavat jäädä. Hän lopetti huumeiden käytön lähes kokonaan, otti vain joskus sunnuntaisin hiukan marijuanaa. Hän meni kouluun ja vaikka hän ei menestynyt kovin hyvin, hän kävi siellä säännöllisesti. Jos meni oikein huonosti, hän vietti koulukirjojen ääressä pitemmän aikaa. Hän oli vahva tappeli, joka ei helposti antanut periksi ja tuli hyvin toimeen kavereiden kanssa.

Häntä oli loukannut kovasti lapsuudenkodin torjunta, viimeinen pisara oli, kun äiti oli kaatanut kiehuva vettä hänen päälleen. Nytkään, isona, 13-vuotiaana, hän ei voinut sietää lässyttäviä tateja, jotka makealla äänellä kyselivät hänen paluun moistaan. Hän ei kaivannut lapsellisia lepertelyjä.

Seksistä hän tiesi kaiken, olihan hän ammattimielessä ollut mukana pienestä pitäen. Homoilut hän oli tosin lopettanut, ainakin osaksi, päätettyään viettää säännöllistä elämää. Mutta naisia

hän rakasti. Hänellä oli romanttinen sydän ja hän oli jatkuvasti rakastunut, mutta hän tuli aina torjutuksi. Kukaan projektin tädeistä ei vastannut hänen rakkautensa. Tämä loukkasi häntä.

Järjestyneen elämän yritystä

Tullessaan kotiin nuori teki projektin johtajan kanssa sopimuksen pyrkiä "parempaan" elämään. Tämä tarkoitti huumeista ja laittomuuksista luopumista, koulun aloittamista sekä pyrkimystä kehittää muitakin kuin väkivaltaisia keinoja tilanteiden ratkaisemiseksi. Kun poika oli näissä onnistunut, hän siirtyi toiseen, kodinomaisempaan taloon, jossa lapselta jo itsestään selvyytenä edellytettiin yhteiskunnan hyväksymää käytöstä.

Manuelin, Marcuksen ja José de Jesuksen lisäksi kodissa oli kymmenen muuta 11–18 vuotiasta poikaa, jotka kaikki olivat viettäneet useamman vuoden kadulla. Kadun villi elämä jatkui osaksi vielä kodissa. Lasten kokemana yksinäisyys, massiivinen välinpitämättömyys, jopa julmuus ja sadismi purkautuvat tappeluina ja jatkuvana tuhoamisena, huumeet lievittivät pahaa oloa. Lapsuuden puuttuminen näkyi tunne-elämän lyhytjännitteisyytenä, arvottomuuden tunteina ja jatkuvana huomiota tarpeena, siis monella tapaa lapsekkaana olemisena sosiaalisen aikuisuuden vaatimusten rinnalla. Tämä toivoa antavan aikuisen tarve näkyi esimerkiksi huumeista irrottautumisproses-

sisä, mikä lapsinarkomaa-nille on yksin vaikeaa.

Sosiaalistumisprosessin alussa ei lapsia pakotettu järjestyneeseen elämänmuotoon, vaan esimerkiksi tunteiden ilmaisu aggressiivisesti, häviämiset kadulle ja likaisuus olivat sallittuja. Pyrkimyksenä oli tukea heidän ihmisarvon kokemistaan.

Elämän mahdollisuudet?

Mitä katulapsesta tulee? Kasvaako hän rikolliseksi, pystyykö hän luovana ihmisenä, pystyykö hän omia kokemuksiaan käyttäen toimimaan järjestyneessä yhteiskunnassa? Onko hän tunne-elämältään niin vaurioitunut, ettei hän pysty vasta vuoroihin ihmissuhteisiin, ottamaan vastuuta itsestään ja myöhemmin lapsistaan? Onko hänen älyllinen kehityksensä pysähtynyt varhaisen aikuisen roolin vaatimusten, laiminlyönnin ja huumeitten käytön seurauksena?

Katulapset ovat unohdettu joukko, valtioiden, yhteiskunnan, perheensä ja oman yhteisönsä hylkäämiä.

Lapsilla on runsaasti keskinäistä huolenpitoa ja toveruutta, tunne-elämän herkkyyttä. Omatoimisuutta ja neuvokkuutta he ovat jo osoittaneet selviytyessään katuelämän ankarassa viidakossa, joskus elättäen itsensä lisäksi myös pienemät sisaruksensa ja vanhempansa.

Oli antoisaa tutustua lasten erikoiseen arvo- ja moraalimaailmaan, intensiiviseen tässä ja nyt -elämiin. Suurimman vaikutuk-

sen minuun teki lasten, arkielämän sankareiden, loputon taistelu olemassaolotaaan välinpitämättömyyden ja hyväksikäytön, yhteiskunnan armottoman hyvinvointipyrkimyksen uhreina. Tässä taistelussa he saavat kovin vähän apua.

Maailmassa on tällä hetkellä noin 100 miljoonaa katulasta. Täysin ilman huoltajaa olevia lapsia, jotka sekä asuvat että hankkivat elantonsa kadulla, on noin 40 miljoonaa.

Katulapseeus on nopean kaupungistumisen tuoma ilmiö ja polttavin ongelma on kehitysmaiden kasvavissa kaupungeissa. Maaseutuväestön kasvu ja maaseudun taloudellinen kehitysmättömyys aiheuttavat muuttoliikettä kaupunkeihin. Myös sodat, pakolaisuus ja luonnonkatastrofit sekä kaupunkien luonnollisen väestönkasvun lisääntyminen aiheuttavat kontrolloimatonta kaupungistumista. Nopean kaupungistumisen tuomia ongelmia ovat mm. epävirallisesti syntyneet slummiyhdyskunnat, köyhyyden lisääntyminen ja ilman huoltajaa olevien lasten määrän lisääntyminen. Yksistään Mexico Cityssä, joka on maailman suurin kaupunki, arvelaan olevan miljoona katulasta.

PERJANTAINA

— KAIKKI IRTI

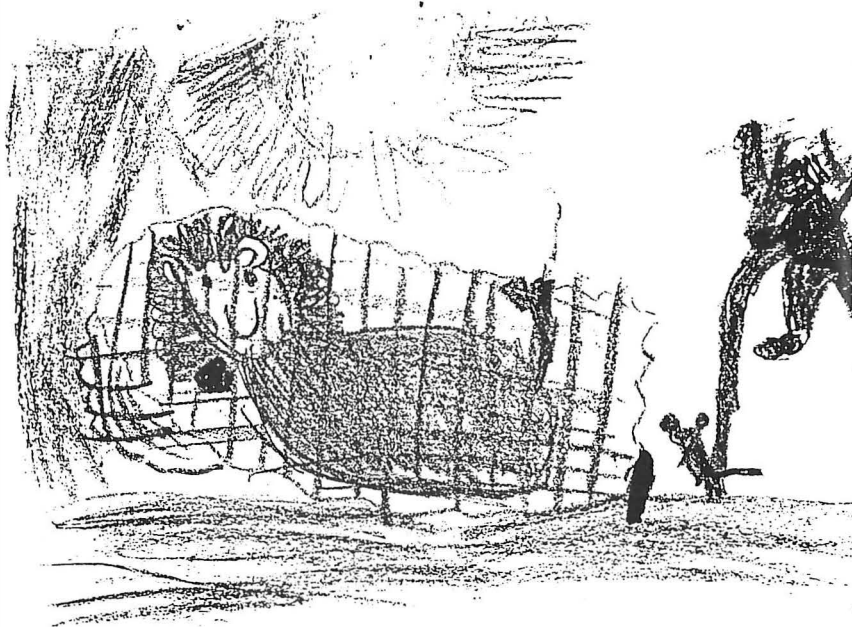
Varsinaisia katu-
lapsia ei Helsingis-
sä vielä ole, mutta
viikonloppuisin ka-
dut ja torit täyttyvät
edestakaisin vello-
vista nuorista. Kai-
killa tuntuu olevan
pää sekaisin — al-
koholi kuuluu olen-
naisesti kuvaan.
Kokoontuminen yh-
teen ja yhdessä
mesoaminen kuu-
luvat nuorten nor-
maaliin elämänme-
noon. Perjantai on
viikkorytmin irti-
tokohta, kertovat
kirkon erityisnuori-
sokeskuksen Snel-
lun työntekijät.

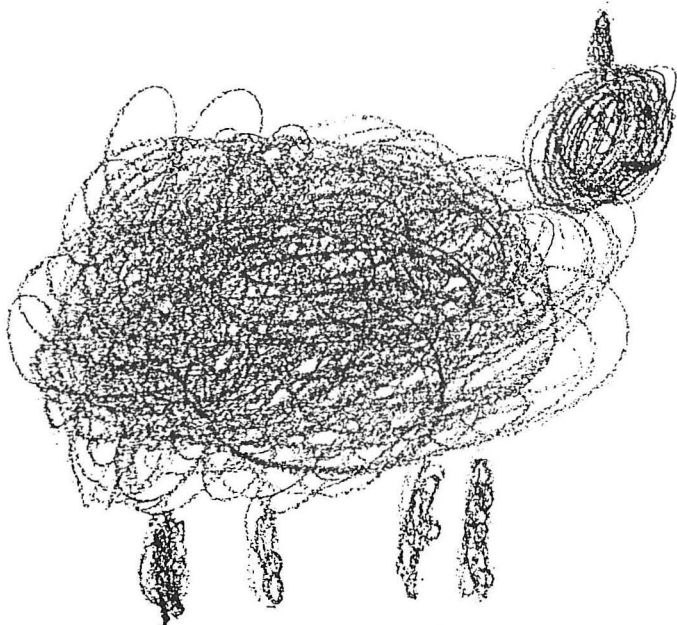
Ongelmanuria on kuiten-
kin vain pieni osa viikonlop-
puisin irroittelevasta joukos-
ta. Valtaosa on ihan tavallisia
nuoria, jotka matkustavat
viimeisillä busseilla kotei-
hinsa lähioihin. Alkoholin-
käyttö on kuitenkin selvästi
lisääntynyt ja otteet koventu-
neet, kertoo Saapas-ryhmän
mukana viikonloppuisin
nuorten kokoontumispaik-
koja kiertävä Heidi Kokko.

Isolla osalla kaupunkilai-
sia nykynuoria on rikkinäi-
set perhetaustat. Monet tu-
levat mitä erilaisimmista
uusperheistä. Käytännössä

se tarkoittaa sitä, että välillä
asutaan toisen, välillä toisen
vanhemman luona. Molem-
milla vanhemmilla on taval-
lisesti jo uudet perheet.
Avioeron yhteydessä ajatel-
laan usein hyvätarkoitta-
vasti, että hoidetaan yhdes-
sä huoltamistehtävää. Kes-
kustellessani nuorten kans-
sa olen kuitenkin huomannut,
etteivät monet nuoret
enää itsekään tiedä, kuka
heistä kulloinkin huolehtii,
kuka asettaa rajat, kuka sa-
noo viimeisen sanan. Siitä
seuraa turvattomuuden tun-
netta. Ja näitä tilanteita opi-
taan myös käyttämään hy-
väksi, Heidi Kokko kertoo.

Suomessa nuorille koulu
on yhteiskunnan pitkä käsi-
varsi, joka tarttuu heihin ja
pitää pihdeissään. Ainakin
oppivelvollisuusajan.
Koulua voidaan suorittaa
erilaisten järjestelyjen tur-
vin, mutta tavallisesti sitä jo-
ka tapauksessa käydään.
Koulu pitää huolta, ettei nuo-
ri irtoa otteesta. Välillä joku
suuttuu ja lähtee pariksi vii-





koksi hatkaan, mutta palaa useimmiten kuitenkin takaisin kotiin. Surullista on se, että yhä nuoremmat joutuvat vaikeuksiin. Snellun työntekijät tietävät mistä puhuvat, tätä työtä on tehty jo yli 20 vuotta.

Nuorten keskeisiä kokoontumispaikkoja Helsingissä ovat Rautatienpuisto, Esplanadin puisto ja Hietsu kesäisin. Humalaisen nuorisoyhdistyksen riehuminen näyttää ulkopuolisesta aika rajulta ja pelottavaltakin. Saapasryhmä kiertää nuorten kokoontumispaikoilla ja tarjoaa apuaan. Nuoret tuntevat Saappaanväen ja hyväksyvät heidän läsnäolonsa. Konfliktitilanteita syntyy aika harvoin. Jos nuoret haluavat, työntekijät tarjoavat apuaan. Usein jo keskustelumahdollisuus aikuisen kanssa auttaa.

Keskikaupungilla parveilevat nuoret ovat vähän vanhempia kuin lähiöiden jengissä — niissä on alle 10-vuotiaitakin. Tavallisin juoma on keskikalja ja sitä kuluu runsaasti.

Maria Helle, joka opiskelee diakonissaksi ja on aikaisemmin tehnyt työtä lastentarhassa, on sitä mieltä, että auttajia nuorille löytyy, mutta usein kestää liian kauan, ennenkuin päästään kiinni kokonaistilanteeseen. Vaikeuksien takana on monenlaisia syitä. Erilaiset auttajat eivät usein tapaa ollenkaan saman pöydän ääressä. Sitä ja tätä ongelmaa hoidetaan, mutta harvoin kokonaisuutta, asioita vähätellään ja nuoren asioita pallorellaan sinne tänne. Kuitenkin perheet tarvitsevat tukea, ei syytelyä ja syyllisten etsintää. Kun hätä on akuutti, tuntuu parin viikon odottelu perheneuvolan vastaanotolle ikuisuudelta.

Mari Sukuvaara, joka on tehnyt pitkään kirkon erityisnuorisotyötä ja tuntee tilanteen, pitäisi hyvänä vaikeuksien ennaltaehkäisykeinona alle 15-vuotiaiden ulkonaliikkumiskieltoa viikonloppuisin 10—11 jälkeen illalla. Se on toteutettu mm. Itävallassa ja Sveitsissä ja tulokset ovat rohkaisevia.

Meillä tätä vaihtoehtoa ei vielä ole tosissaan edes pohdittu.

Mari Sukuvaaran mielestä myös aikuiset ovat nykyisin loppuun väsyneitä. Vanhemmat saattavat olla tyytyväisiä, kun nuoret lähtevät ulos ja ovat vähän aikaa poissa silmistä. Elämä on monella tavalla liian kovaa — rahan perässä juokseminen vie kaikki voimat. Välinpitämättömyyttäkin esiintyy, vaikka useimmiten vanhemmat todella rakastavat lapsiaan ja tekevät heidän takiaan mitä tahansa.

Koko urbaani yhteisö on sairas. Perheet ovat omiin lokeroihinsa sulkeutuneita, jos tulee vaikeuksia, ne sulkeutuvat lisää — ettei kukaan vain huomaisi mitään. Avun ja tuen hakeminen edellyttävät tietoa, aktiivisuutta ja uskoa parempaan.

Aikuiset tekevät karhunkäytön palveluksen itselleen ja nuorilleen, jos he sanovat ettei heillä ole enää mitään keinoja, että he ovat voimattomia nuortensa suhteen. Jos tukea löytyy, selvittää yhdessä vaikeistakin kasvukivuista. Mutta apua ei pitäisi joutua odottamaan liian kauan, sanovat Snellun työntekijät.

Tavallista kadulla kulkijaa kuitenkin pelottaa perjantai-iltaisina. Nuorten humalaisella uhallalla ei tunnu olevan mitään rajoja. Kulkijan on parasta olla huomaamaton, ettei joudu nuorisoyhdistyksen vihan kohteeksi. Silloin voivat henki ja terveys olla vaarassa. Väkivalta on kovaa — aina eivät riitä edes nyrkit ja potkut. Tuhoamisvimma kohdistuu myös ympäristöön. Tilastot kertovat, ettei väkivalta kaduilla ole lisääntynyt. Kokemukset kertovat muuta.

SODAN LÄSNÄOLO LAPSUUDESSA

Mitä sota tarkoittaa tunteen kielellä? Eikö mieleen tule hallitsematon kuoleman läheisyys, jossa saa tai on pakko pelätä ja vihata sydämensä pohjasta?

Raija-Leena
Punamäki

tutkija
Helsinki

Leikimme mekin lapsena sotaa, poliisia ja rosvoa, saksalaisia ja venäläisiä, amerikkalaisia, ennenkuin vanhempamme hermostuivat ja kielsivät meiltä pyssyt ja muut fallisesta vallasta kertovat leikkikalut. Mutta eikö meidän, rauhanajan lasten sodan leikeissä vahvimpia tuntemuksia olleetkin jännitys, vauhti, toiminta, kekseliäisyys, voitontavoittelu ja kilpailu. Pelon ja vihan tunteet kuuluivat aidoimmillaan kodin sisälle.

Voiko olla mahdollista, että käyttämällä rauhanomaisen yhteiskuntamme mahdollistamia kokemuksia, emme pääse lähelle sodan ehdoilla elävän ihmisen elämää? Voiko olla mahdollista,

että nykyaikana, jolloin sodat on siirretty Euroopasta muihin kulttuureihin, länsimaisen ihmisen on mahdollista vain kauhistella, sääliä ja närkästellä lapsia, jotka elävät sotaa? Mutta ei ymmärtää.

Meidän tietomme sotakemusten yhteydestä lapsen psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen perustuvat useimmiten uskomuksiin, siihen, ovatko ihmiset mielestämme hyviä vai pahoja, luovia, uhrautuvia, aggressiivisiä, omahyväisiä. Tieteellistä tietoa sodan psyykkisistä seurauksista on vähän mm. siitä syystä, että sotilaat ja heidän suorituskapasiteettinsa parantaminen on tieteessä etusijalla sodan aikana. Esimerkiksi Libanonin sota tuotti vuoteen 1987 mennessä noin 100 artikkelia psykologian alan tieteellisiin julkaisuihin. Kaksi kolmannesta niistä tutki israelilaissotilaiden ja yksi kolmannes siviilien psyykkistä selviytymistä sotastressistä.

Pelko

"Tulkaa takaisin yöllä, kuullette, miten lapset huutavat ja itkevät unissaan", sanoi eräs Länsirannan palestiinalainen eurooppalaiselle, joka teki tarinaa nuorista intifadan sankareista. Oletettavasti nykysodan lapsen kumpikin imago on totta: päivällä pelottomasti miehityssohilaita vastaan kiven-

heitto-operaatioita johtanut lapsi itkee hiljaa ja lohduttomasti yöllä. Niin hiljaa, ettei kukaan kuulisikaan.

"Olin kuusitoista, kun miehittäjät ensimmäisen kerran vangitsivat minut ja panivat yksin selliin. Muistan, miten ylpeä olin siitä, että he ottivat tosissaan meidän mielenosoituksemme, ja pitivät meitä vaarallisina. Ja miten minä yöllä itkin", muistelee nuoruuttaan palestiinalainen mies.

Lapsuudessa unelmoitdaan suurista. Sorretun kansan lapsi kertoo mielellään päiväunistaan, joissa hän ratsun selässä sankarina palauttaa kansaltaan varastetun "talon kokaisen timantin". Siis kansalta riistetyn kunnian ja ihmisoikeudet. Kouluiässä unelmien sisältönä on vapauttaa oma kansa sortajista, kostaa vanhempien kärsimät vääryydet ja luoda uudenlainen elämä. Ainakin Etelä-Afrikassa, Palestiinassa ja Pohjois-Irlannissa lapset pyrkivät käytännössä toteuttamaan näitä unelmiaan osallistumalla politiikkaan ja myös lähitaisteluun vihollisen kanssa.

Ei ole ihme, että sotilasväkivallan uhrina elävä lapsi ilmaisee pelkonsa ja kauhunsu unissa. Päivällä siihen ei ole varaa. Ihmisen psyyke toimii annostelijana. Äärimmäisissä tilanteissa ei ole mahdollista kokea ja ilmaista tunteita, surua, pelkoa, ahdistusta. Ne täytyy tukahduttaa, kristallisoida, siirtää turvallisempaan ajankohtaan tai niille täytyy löytää psyykkisesti vaaratomampia ilmaisumuotoja, kuten vatsakipu ja tai päänsärkyä. Ammattikirjallisuudessa puhutaan viivästetyistä stressireaktioista, joita on tavattu esimerkiksi keskitys-

leinen uhreilta ja Vietnamin veteraaneilta vielä vuosikymmen kauhukokemusten jälkeen. Niille tyypillistä on jatkuva palaaminen trauman syntymomenttiin, jatkuva varuillaan olo ja tunteiden hallitsemattomuus. Myös itsenäisyystaistelua käyvien kansojen kasvattajat usein toteavat, että kärsimys, jolle lapset sodassa altistetaan, saattaa tuottaa huolta sen jälkeen kun poliittinen päämäärä on saavutettu.

Tutkimusten mukaan lapsilla sodan kauhukokemukset ilmenevät psykosomaattisina oireina, yökasteluna ja tunteilmausten vahvana kontrollina ja tukahduttamisena. Näyttää siltä, että todellisessa sodassa pikemminkin joudutaan tukahduttamaan vahvoja pelon ja vihan tunteita kuin sallitaan niiden vapaa, hillitsemätön ilmaisu. Voiko olla niin, että sodan ulkoinen todellisuus, vihan ja aggression institutionalisointi, ei suoraan heijastu ihmismieleen. Yhteys on välittyneempi, monimutkaisempi.

Viha

Usein toistettu uskomus on, että nuoret, jotka valitsevat aseellisen taistelun kansallisten päämääriensä saavuttamiseksi, valitsisivat henkilökohtaisessa elämässäänkin väkivallan keinot ongelmien ratkaisuun. Edelleen väitetään, että sodan ilmapiiirissä kasvaneiden ihmisten olisi vaikeampi aikuistuttuaan valita rauhanomaisia ongelmanratkaisukeinoja. Koska empiiriset tutkimuk-

set puuttuvat, keskustelu jatkuu uskomusten tasolla. Olemassaoleva tutkimustieto kyseenalaistaa oletuksen poliittisen väkivallan leisty- misestä muille elämänalu- eille.

Esimerkiksi Pohjois-Irlan- nin ja Etelä-Afrikan lapsia koskeva tutkimus osoittaa, että lasten keskinäiset välit tai vanhempiin kohdistuva käyttäytyminen eivät muutu aggressiivisemmiksi, jos he ilmaisevat aggressiivisuutta poliisia ja sotilaita kohtaan. Tutkijat myös huomauttavat, että kysymys on väärin ase- tettu. On järjetöntä ja teko- pyhää sotkea sodan kollektiivinen ja poliittinen toiminta yksilöpsykologisten asioiden tarkasteluun. Jos kauhistelemme lasten "aggressiivisuutta" poliittisissa konflikteissa, siirrämme näin väkivallan sen todellisesta lähteestä uhrin kannettavaksi. Suoraviivainen tulkinta ulkoisen ympäristön heijastumisesta ihmisen psyykeen unohtaa myös, että ihmisen psyykelle on luonteenomaista luoda asioille oma merkityksensä ja muuttaa todellisuutta, kun se on liian päällekkäpä. Psyykkisen elämän rikkaus, sen uudistuva luovuus ja käyttämättömät voimavarat on pakko ottaa käyttöön sodan henkiinjäämiskamppailussa. Ihminen pyrkii mielekkääseen, tavoitehakuiseen toimintaan. Utisvälähdyksissä sotaa käyvien ihmisten elämä kuvataan usein kaaoksena ja käsittämättömänä väkivaltana. Sitähän sodat eivät ole, niillä on syynsä, syntyhistoriansa ja ratkaisumahdollis-

suudet. Lapsi ei ole "aggressiivinen", jos hän uskoo, että aseellisella tai aseettomalla taistelulla asiat voidaan ratkaista.

Sukupolvien vuoropuhelu

Traumaattisia sotakokemuksia käsittelevä tutkimus korostaa äidin tai muun aikuisen merkitystä lapsen suojaajana. Anna Freud kirjoitti toisen maailmansodan aikana, että lapselle ero äidistä on traumaattisempi kokemus kuin pommitus ja kuoleman läheisyys. Asialla ollaan myös eri mieltä, esimerkiksi suomalaisia sotalapsia koskeva tutkimus vain osittain tukee oletusta äidin menetyksen korjaamattomasta vaikutuksesta.

Sota asettaa äidin mahdotomaan tilanteeseen suoja- muuriksi ulkomaailman kauhujen ja perheen väliin, mikä aiheuttaa äidille syyllisyyttä ja epätoivoa. Toisaalta tunnusomaista traumoja kokeneille lapsille on syvä vastuun ottaminen perheessä. Kun taakka on liian suuri vanhempien kannettavaksi, lapset ottavat siitä osan. Palestinalainen kirjailija Kanafani muistelee sotaa ja pakolaisuuden alkamista: "Ihmettelin sitä tukahdutettua tuskaa, mikä huoneessa valitsi. Juoksin vanhempieni luokse, mutta äitini silmistä näin, että en ollut lapsi enää. En usko, että ihminen kasvaa tasaisesti kuin kukka, ei arvaamatta minut riuhtaistuin ulos lapsuudesta elämän tielle."

Lähteet:

Freud, A. & Burlingham, D. (1942) Young children in wartime. London: George Allen and Unwin.

Lorenc, L. & Brantwaite, A. (1986) Evaluations of political violence by English and Northern Irish schoolchildren. British Journal of Social Psychology, 25, 349-352.

Dawes, A. (1990) Political violence and South Africa's children: The question of psychological consequences. International Journal of Psychology, (painossa)

LAPSI SUOMESSA 1989

Katsaus kyseli kolmelta lapselta heidän tuntojaan elämästä Suomessa vuonna 1989. Mitä eri-ikäiset lapset pitävät tärkeänä, mitä he toivovat, mitä odottavat elämältä? Mitä pelkäävät? Vastauksissa on paljon samaa. Jotakin tärkeää ne kertovat elämästä tässä maassa, maailmassa. Elämän sanotaan kovenevan kaiken aikaa. Mutta asiat eivät tapahdu itsestään. Niiden takana on ihmisten päätöksiä — aikuisten. Millaisen maailman me lapsillemme luomme?



**PEKKO
KÄHKÖNEN 5 v.**

Kaikkein eniten mä tykkään piirrellä. Mä osaan kirjoittaa isä ja poliisi. Osaan laskea kymmeneen amerikaksi. Puolen vuoden päästä menen eskariin ja parin viikon päästä alkaa joululoma. Piirtäminen on mukavaa. Haluaisin myös saada jonkun eläimen. Saan kai kohta kilpikonnan. En niin kovasti leiki, vaan kirjoittelen ja opetteleen lukemaan, katson aapista. Osaan jo kaikki kirjaimet. Kakkonen on aika vaikea.

Minusta on tärkeää, että mun lintuni on kaapin päällä, kun aamulla herään. Se on täytetty pääskynen kai. Janilla on kääpiökani, mutta mä en voi saada sellaista, kun mä olen allerginen. Lukemaan oppiminen on tärkeää, sitten voi lukea dekkareita. Niitä on maalla vintillä. Siellä on kummituksiakin, mutta en mä niitäkään pel-

kää, niistähän voi mennä läpi. Oikeastaan en pelkää mitään. Tärkeintä olisi, ettei sodittaisi. Tarhan metsässä on sodittu, siellä on pommisuoja ja juoksuhautoja.

Mä oon rakastunut, mutta mä en voi mennä sen kanssa naimisiin, kun se on serkku. Mä oon enemmän kiinnostunut likoista kuin pojista. Mutta Jani ja Tuomas on kivoja.

Mä tykkään turkkilaisesta appelsiiniteestä. Se on ihan limpsan makuista mutta terveellistä. Olen käynyt Tanskassa. Sain Hollannista futis-kaulaliinan ja lippalakini.

Olisi kiva saada kaksi papukaijaa, kaksi kilpikonnaa, kaksi kissaa, kaksi koiraa, kaksi käärmettä, kaksi kalaa ja kaksi lintua. Se olisi kaikkein kivointa. Niille pitäisi tehdä erilaisia sänkyjä. Käärme on vetinen ja märkä, se saisi nukkua lattialla.

ELINA VOIPIO 11 v.

Tärkeintä elämässä ovat isä, äiti, sisko, koti ja ystävät. Koulussa tärkeimpiä asioita ovat liikunta, kuvaamataito, veisto, musiikki. Pidän myös englannista ja matematiikasta.

Vapaa-aikana mä usein maalaan ja piirrän. Käyn koulun liikuntakerhossa, siellä pelataan vaikka lentistä. Läksyt vievät aika paljon aikaa. Historiasta ja maantieteestä tehdään työvihkoja.

Kesällä vapaa-aikana veneillään perheen kanssa tai tehdään automatkoja ja telttaillaan. Telkkaria en katso kovinkaan paljon. Luen seikkailu- ja luontokirjoja.

Sota on peloittava asia. Siitä kerrotaan lehdissä ja uutisissa. Pienempänä pel-

käsin olla yksin kotona, nyt en enää pelkää. Oikeastaan nautin siitä. Luonnon tuhoutuminen on pelottava asia. Mekin käytämme kotona luonnonllestävällisiä tuotteita. Väkiävaltaa ei Katajanokalla juuri näy. Sitä en osaa pelätäkään.

Isona haluaisin tehdä töitä tietokoneiden kanssa. Meillä on luokassa oma tietokone. Me pelataan opetuspelejä ja kirjoitetaan jatkajuttuja, selaisia, joissa jokainen vuorolaan tekee pienen pätkän.

Mä tykkään tehdä parhaan kaverini kanssa esitelmiä. Me ollaan kiinnostuneita yli-luonnollisista asioista. Me on tehty esitelmiä ufoista ja Bermudan kolmiosta. Se on merialue, jossa kummallisesti katoaa laivoja.

Suomessa on hyvä asua ja elää. Täällä on rauhaa ja hyvinvointia, ei nälänhätää eikä liikaa turisteja. Ulkomaalaisista kyllä pidän.

Tulevaisuudelta toivon, että koko maailmassa olisi rauha. Sitten haluaisin oman asunnon. Ottaisin luokseni asumaan paljon eläimiä ainakin papukaijan ja kesyn rotan.

NOORA KAIVO-OJA 15 v.

Oma koti, vanhemmat ja veli ovat kaikkein tärkein asia elämässä. Koulukin on tärkeää, mutta ei se saa olla koko elämä. Siellä kuitenkin opitaan tärkeitä asioita, siellä voi kehittää itseään, kun maailma menee eteenpäin. Kaveritkin ovat tärkeitä. Mulla on pari oikein hyvää ystävää.

Koulu vie paljon aikaa, se ei suju ihan noin vain. Lisäksi harrastan lukemista, lentopalloa, bodausta ja ulkoilua. En mä ihan henkeen ja vereen bodaaja ole, mutta salilla tapaa muita ihmisiä. Poliitiikkaa en varsinaisesti seuraa, mutta päivittäin katson uutiset ja luen lehtiä. Vielä pari vuotta sitten luin ihan valtavasti kirjoja, nyt se on vähän jäänyt. Luen jännityskirjoja ja nuorten kirjoja, niissä on hyviä kuvauksia.

Pelkään sotaa, saastumista, ekokatastrofia. Olen nähnyt koulussa videon ydinonnettomuudesta. Se oli aika järkyttävä. Väkiävalta ei si-



nänsä mua pelota, mutta lii-kun aika vähän kaupungilla iltaisin. Väkiävalta on tyhmää. Jotkut vain haluavat näyttää toisilleen. Tuskin he edes ajattelevat, että ihmistä satuu. Väkiävaltaisesti käyttäytyvät usein ovat humalassa-kin. On hyvä, että vanhemmat tietävät, missä lii-kun ja antavat kotiintuloajat. Se tuo turvallisuutta elämään.

Isona haluaisin tehdä töitä itsenäisesti mutta ihmisten parissa. Olen halukas opiskelamaan aika paljonkin. Ensin on edessä lukio, sitten yritän päästä yliopistoon. Menneisyys on jännittävää. Olisinkin halunnut elää joskus muulloin. Arkeologi olisi kiva olla. Haluaisin tietää, mitä ihmiset ennen tekivät ja ajattelivat. Elämä oli varmaan työteliäämpää ilman koneita. Matkailualakin kiinnostaa, oppaana olisi mukava olla.

Suomessa on hyvä asua. Tämä on pieni ja turvallinen maa. Pidän eri vuodenajoista, ne tuovat vaihtelua. Olen oikeastaan aika tyytyväinen.





OMA PIENI JERE JARRUVAUNUNI

Teen työtäni aikuisten maailmassa, jossa asiat pidetään järjestyksessä. Allakasta löytyy kullekin päivälleni ohjelma. Päivät täyttyvät palavereista, puhe-
luista, postin selaamisesta. Budjetti, ta-
voite, avainalue, hanke, suunnitelma, seuranta — siinä tarpeellisin sanasto tilanteeseen kuin tilanteeseen. Harvemmin huomaan puhuvani ihmisten iloista, kolleegani sydämellisyydestä tai piikitelyn takaa paistavasta inhosta. Palaverien etukäteen harkitut asialistat pitävät sanani raiteillaan. Postikansista en löydä rakkauskirjeitä, vaan asiakirjastandardin mukaisia tiedotteita, muistioita ja pöytäkirjoja. Puhelut voivat joskus ylittää sisällöllään, mutta puhuja on turvallisesti matkan päässä eikä pääse sekoittamaan työpäiväni konsepteja kuin hetkeksi.

Isossa firmassamme kukin kunniallinen ihminen merkitsee viikottain kalenteriinsa, mitä avaintehtäviä hän on mielestään saanut tehdyksi tai teetetyksi muilla. Ja jos vaikka jostain tulokseksi kutsuttavaa olisi tullut tehdyksi, sen parempi. Kun pitkäntähtäimen suunnittelu on tullut kovin vaikeaksi, tavoitteet asetetaan lyhyellä tähtäimellä. Työrytmin käydessä yhä intensiivisemmäksi ei levonhetkeä tekemisen lomasta tahdo enää löytyä.

Lapseni, oi lapseni — miten elämä onkaan läsnä kun illalla kiipeät syliini ja kuiskaat päiväsi salaisuudet. Sinulla ei ole ollut toimintasuunnitelmaa, ei tietoisia tavoitteita, ei avaintuloksia. Mutta miten huikeita saavutuksia päivääsi sisältyy — kerhossa opittu uusi laulu, piirustuspaperilla laukkaava poni, kaksi uutta kirjainta. Miten osaisinkaan kulkea rinnallasi tasatahtia elämäsi kanssa. Etten alkaisi tuoda päivätyöni lakeja sinun maailmaasi: on opittava tämä, tehtävä

tuot, suunniteltava ajankäyttöä, huolehdittava velvollisuuksistaan, kehitettävä itseään säännöllisesti.

Miten oppisin riisumaan työelämän pikkutakin jo rapussa ja kietomaan kotitakin päälleni heti eteisessä. Kotitakin lämpö ja nukan pehmeys kutsuvat loikoilemaan sohvalla ja lukemaan sinulle Saapasjalkakissan seikkailuista, Prinssessa Geraldinen oikuista tai Seitsemän pikku kilin kohtalosta. Ja onko sen tärkeämpää kuin oivaltaa sadun tarina, jossa on elämä pähkinänkuoressa: Tuhkimon suru äidin kuoltua, Prinssin usko suudelman voimaan, Töpöhäntäkissan naiivi luottamus tovereiden hyvääntahtoisuuteen, muiden hyljeksimän Ruman ankanpoikasen epätoivo.

Lapseni, oi lapseni, onneksi et vielä tiedä, että sadut ovat aivan totta. Kaikkeaa tätä tapahtuu työelämässä, satujen pelottavat jättiläiset ja ovelat noidat tekevät temppujaan kaiken aikaa. Ja rohkeat prinssit uhmaavat lohikäärmeitä ja valloittavat itselleen prinsessoja ja valtakuntia — elleivät putoa ratsunsa selästä ja päädy surman suuhun.

Mutta työelämässähän on säännöt ja suunnitelmat, joista pidetään kiinni. Ja niinpä satujen tosielämä puristetaan siellä ilmatiiviiksi vakuumpakkauksiksi, jotka voidaan pinota arkistoon odottamaan tulevia tarpeita. Raastavan koukosen jälkeen kirjoitetaan lyhyt muistio, jossa todetaan asioista keskustellun. Edes rivien välistä ei ole luettavissa, että susi kahden tunnin palaverissa puhalsi pienen possun olkimajan taivaan tuuliin ja päälle päätteeksi söi possun suihinsa. Tuhkimoitten surut sivuutetaan, oikukkaat geraldinet taltutetaan ja naiivit töpöhäntä-kissat tallataan kilpailussa jalkoihin. Rumat ankanpoikaset harvoin löytävät itsestään upeaa jout-

YDINIHMISESTÄ

sentä, sen sijaan he löytävät itsensä yksinäisistä huoneista tekemässä muiden hyljeksimiä rutiinitehtäviä.

Vai olisiko sittenkin niin, että sinä lapsen sielussasi tiedät, mitä elämä sinulta tulee vaatimaan. Että sinulla on sisälläsi todella pitkän tähtäimen suunnitelma. Ja että sinä intensiivisesti toteutat tätä suunnitelmaasi leikkimällä kerta toisensa jälkeen haavoittuneen linnun parantumista ja eksyneen kissan pennun löytymistä. Ja minun osani on olla sinun siipisulkiesi sitoja ja onnettoman pennun onnellinen löytäjä.

Elämän syvimmillä viisaudella sinä tunnet omat avaintehtäväsi etkä tarvitse valtion komitean määrittelemiä kasvutavoitteita avuksesi. Ethän sinä onneksi osaisi niitä lukeakaan, vaikka ne sinulle eteesi kantaisiin. Luoja on viisaudessaan suojannut sinut, lapseni, palaverimuistioilta suomalla sinulle kyvyn olla ymmärtämättä virastokieltä. Ja antanut sinulle lahjan ymmärtää satujen maailman elämänkieltä. Kuuntele lapseni ja leiki — ehkä sinä vuosien päästä osaat kuunnella myös palaveripöytäkirjojen taakse kätkeytyvää todellista kieltä. Ja ehkä sinä ymmärrät mennä ihmisten lähelle silloin, kun he tarvitsevat ihmistä eivätkä ääntä puhelimesta tai sisäistä tiedotetta pöydänkulmalleen.

Oi pieni Jere Jarruvaununi, jarrutat-han minkä jaksat, etteivät uhkeat Ville Veturit voimallaan vie sinua liian varhain liian korkeille jyrkänteille, joilta ei enää erota ihmisten kyliä alhaalla laak-sossa. Muutoin menetät sen oppimasi kauniin laulun maailman lapsista, taidokkaasti piirtämäsi ponivarsan ja ne vaivalla opitut kirjaimet.

LEENA KORPPÖÖ

Sven Krohn
(toim. Toivo Salonen):
Ydinihminen.
ARATOR, HELSINKI

Suomalaista filosofiaa on ollut tapana luokitella perinteisesti vallitsevaan analytiseen ja sen haastajaan hermeneuttis-fenomenologis-dialektiseen suuntaukseen. Viimeksi mainittu suuntaus on elänyt enemmän yksittäisten filosofien (esim. Snellman, Ahlman, Krohn, Rauhala, Wilenius) kuin yhtenäisen koulukunnan välityksellä.

Nyt on tämän 'syväfilosofisen' perinteen eräs merkittävimmistä edustajista, emeritusprofessori Sven Krohn julkaissut (Toivo Salosen toimittamana) artikkeleista koostuvan teoksen, joka tuo merkittävän lisän sinänsä harvalukuiseen mutta arvokkaaseen suomalaiseen ihmisen olemuksen käsitteen syvälliseen analyysiin.

Tarkastelujen keskipisteinä ja samalla teokselle nimen antavana käsitteenä on ydinihminen, jonka Krohn määrittelee Ahlmanilta tutun varsinaisen minän eli ihmisen olemuksen käsitteen avulla. Hänen mukaansa ydinihmisen ymmärtämisen eräänä keskeisenä lähtökohtana olevaan henkiseen ihmiskäsitykseen kuuluu "henkisten arvojen universaalisuuden tajuaminen" ja että "universaalisuuteen pyrkimisen perusta ja peruste nähdään yliajallisessa realiteetissa: Tämä reaali-teetti on ihmisen itse eli hänen varsinaisen minänsä, sekä tämän pysyvässä mutta ihmisen aidon aktiviteetin tuloksena voimassaan ja tietoisuudessa kasvavana objektivaatio-

na" (s. 4). Toisin sanoen Krohn haluaa katsoa puutteelliseksi kokemansa nykyihmisen empiirisen todellistumisen tason yli ydinihmisen yliajallisen olemuksen tarjoamiin todellistumismahdollisuuksiin, joista merkittävimmän osan muodostaa tietoisuuden aktiiviteettina ilmenevän yleispätevän järjen (vrt. ed. objektivaatio) kasvu.

Teokseen sisältyy myös runsaasti ihmiskäsitysten kehitystä koskevaa merkittävää aatehistoriallista pohdintaa, joka antaa perspektiiviä ihmisen nykyisessä murrosvaiheessa käytävälle - ja toivottavasti vilkastuvalle keskustelulle.

Toisaalta Krohn käsittelee myös ihmisen itseymmärryksen käytännöllisiä seuraamuksia eli sitä, miten hän ensin tiedosti itsensä yhteisön jäsenenä ja alkoi vähitellen muuttaa ympäristöään ensin tulenteon ja sittemmin aina avaruusmatkoihin ulottuvana kehityskuluna. Vaikka tekninen kehitys on etenkin viime vuosikymmeninä tuonut muassaan mm. luonnon saastumisena ilmeneviä kielteisiä piirteitä, Krohn uskoo tämän kulttuurikriisin olevan voitettavissa. Nimittäin kriisi johtuu hänen mukaansa ihmisen (aistillisesta) pyydeluonteesta, joka vallitsevana todellistumismuotona on saanut ylivallan hänen varsinaisesta itsestään, pysyvästä varsinaisesta olemuksestaan, minästä eli ydinihmisestä. Tässä Krohn jatkaa nk. aristotelisesta perinteestä tutuksi tullutta ihmiskäsitystä, jonka mukaan aktuaaliset ihmisen todellistumisen muodot eivät vastaa ihmisen varsinaista olemusta. Tämän kä-

sityksen mukaan ihminen on - kuten Krohnkin sanoo - kaksisielulinen olento, johon sisältyy mahdollisuudet kasvaa toisaalta aistillisen pyydeluonnon aikaansaamaksi hirviöksi tai toisaalta varsinaisen minän korkeampia arvoja kohti.

Krohn uskoo ihmisen mahdollisuuksiin selviytyä nykyisestä kulttuurikriisistä ja näkee ihmiskunnan pelastumisen ehtojen olevan hänen olemuksensa toteutumisessa: "Ihmisen ydinolemuksemme, meidän ydinolemuksemme on päästävä voitolle meissä, niin että siihen sisältyvät periaatteet alkavat ohjata yhteisöjä maailmanlaajuisesti" (s. 54); "Ihmiskunnan nykyinen kriisitilanne tarvitsee kaikinpuolin valistunutta kärkejoukkoa, jolla on järki ja sydän ja aktiivinen tahto toimia 'pelastustehtävissä' (s. 57) Kun ihmisellä ei ole paluuta luonnontilaan, on Krohnin tarjoama ratkaisu pehmeä tekniikka. Krohn ajattelee, että tämän ratkaisevan kännöksen edellyttävä asenne-muutos on mahdollinen, mikäli vain seurataan ihmisen syvimpään olemukseen kuuluvia henkisiä arvoja (vrt. ed. periaatteet) eli totuutta, kauneutta ja hyvyttä. Tällöin tavoitellaan ydinihmisen toteutumista.

Krohnin kirjaan sisältyy myös uskonnollisista kysymyksistä kiinnostuneille mm. jälleensyntymistä, katarismia, alkukristillisiä rituaaleja ja gnostilaisia näkemyksiä käsitteleviä artikkeleita, mutta mielestäni teoksen merkittävin jakso koostuu kirjan alkupuolella ihmisen syvintä olemusta, ydinihmistä yleisellä tasolla luotaavista artikkeleista.

KAUKO KOMULAINEN

KIRKKO YHTEISKUNNALLISENA VOIMANA 1990-LUVUL

Saamani teeman ydin voidaan nähdäkseni kiteyttää yhteen yksinkertaiseen väitteeseen: Kirkon merkitys yhteiskunnalle ja kulttuurille on suoraan verrannollinen sen omaan uskonnolliseen voimaan. Niin kuin yleensäkin syvähenkisen elämän asioissa Sanoma on ensisijainen, organisaatio toissijainen ja kylkiäistarjoukset vähempi-merkityksisiä.

Kalevi Sorsa

Eduskunnan puhemies
Helsinki

Katolinen kirkko loi aikoinaan keskiajan kulttuurin niin Välimeren maihin kuin barbaarikansojen keskuuteenkin. Keskiajan filosofian ja moraalin syvälinen järjestelmä, huimaavat katedraalit, sivistyneistön maailmankieli ja kehittynyt hallinto olivat tämän kulttuurin saavutuksia.

On vaikea mitata keskiajan elinvoiman lähteitä, mutta kirkon merkitys sen muovaajana oli suuri. Se oli ratkaiseva siksi, että kirkolla oli vahva uskonnollinen sanoma. Kirkko antoi ihmisille maailmankuvan, käsityksen elämän tarkoituksesta ja yhteisen moraalin, elämisen ohjeet.

Uskonnon voimanlähde puolestaan oli pyhän kokemus. Messussa, sakramenteissa ja muissa uskonnon harjoituksen muodoissa ihmiset tunsivat kohtaavansa pyhän, itsensä Jumalan.

Ohenemista ja hajoamista

Uuden ajan vuosisatoina uskonnon sisäinen voima on ehtynyt. Uskonpuhdistus aloitti kirkon pirstoutumisen. Luonnontieteet särkivät sen yhtenäisen maailmankuvan ja käsityksen todellisuudesta, jota kirkko ope-

A JA KULTTUURISENA ULLA

tuksellaan oli tulkinnut. Valistusfilosofia, humanismi ja pietismi toivat rationalismin sinne, missä varhemmin oli ollut pyhä salaisuus, mysteeri. Kiehtova kokonaisuus hajosi.

Hajoaminen ei tullut vain kirkon ulkopuolelta, vaan myös sisältä. Tieteellinen, uskonnonhistoriallinen Raamatun tutkimus on tehnyt monet yliluonnolliset asiat kyseenalaisiksi. Usko kuolemanjälkeiseen elämään ja Raamatun ihmeisiin ohenee ohenemistaan. Yhä useampi yliluonnollinen asia selitetään pois tai yksinkertaisesti unohtetaan, jätetään mainitsematta.

Sekulaari luonnontiede ja humanismi ovat tunkeutuneet muovaamaan elämäntavot ja moraalia. On vain johdonmukaista, että uskonnon heikkenemisen kauden tyypillinen filosofia on eksistentiaalisuus, joka parhaimmillaan on sankarillista tarkoituksettomuutta. Ajan uskonnollinen katse on yhä useammin agnostisismi, joka on kaikessa rationaalisuudessaan uskonnolliselta kannalta antautumista, yrittämisen loppu.

Kirkolla on tietysti yhä ollut suuri merkitys, mutta se on heikentynyt erittäinkin täällä Pohjolassa. Uskonto ei sulje piiriinsä kaikkia ihmisiä, ei tulkitse elämän koko-

naisuutta, ei ole kulttuurin sielu. Siitä on tullut osakulttuuri. Syy on uskonnollisen voiman ehtyminen.

Aito sanoma synnyttää merkityksen

Läheiseltäkin ajalta on toki esimerkkejä kristillisen uskon uutta luovasta merkityksestä yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Selvin näyttö lienee lähetystyö. Se alkoi hengellisenä herätyksenä, puhtaasti uskonnollisena näkökulmasta, mutta on muuttanut monella taholla maailmaa ratkaisevasti. Samaa voinee sanoa Englannin metodismista ja Suomen lestadiolaisuudesta ja herännäisyydestä. Niissä tosin on epäselvää, kuinka paljon yhteiskunnalliset paineet purkautuivat uskonnollisista venttiileistä ja kuinka paljon usko uudisti yhteiskuntaa (Heikki Ylikangas).

Kaiken kaikkiaan: Jos uskonnollisella yhteisöllä on tarjota yliluonnollinen pyhän kokemus, luja uskon perustus, niin silloin sen yhteiskunnallis-sivistyksellinen merkitys on suuri. Se tulee itsestään ilman tietoista pyrkimistä. Vuorisäärin kehoitus "Etsikää ensin Jumalan valtakuntaa ja hänen

vanhurskauttansa, niin myös kaikki tämä teille annetaan", on tietenkin uskonnollinen kehoitus. Sitä voi kuitenkin pitää myös uskontotieteellisenä aksiomana. "Moninaisista sinä huolehdi ja hätäilet, mutta tarpeellisia on vähän tahi yksi ainoa".

Jos kirkolla on 1990-luvulla tarjota aito uskonnollinen sanoma ja elämys, kasvaa sen merkitys yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Jos siellä taas vallitsee uskonnollinen laimeus, vähenee tämä merkitys. Olemattomiin se ei toki mene, onhan perinne ja organisaatiokin arvokas ja vahva.

Uudistajasta säilyttäjäksi?

Kristinuskon on syntynyt vallankumouksellisenä protestiliikkeenä. Se tuli enemmistöksi, muutti yhteiskuntaa. Siitä tuli säilyttävä, lujittava ja turvaa antava voima. Tällainen kehitys johtaa konservatiivisuuteen, ja konservatiivisuutta kirkot usein ovat. Säilyttämisessä on kuitenkin myös paljon arvokasta, yhteiskunnat tarvitsevat myös laahusankkurinsa.

Omasta puolestani toivoisin, että kirkko voisi tulevalta vuosikymmeneltä tukea oikeudenmukaisuuden, velvollisuudentunnon ja ihmisten samanarvoisuuden vanhoja arvoja. Ne ovat osa kristinuskon sosiaalista sanomaa ja ne ovat kovassa vastatuulella tänä aikana. Sillä juuri tänä päivänä kirkon ja meidän muidenkin pitää paneutua perusasioihin. Se arvojärjestelmä, jonka luomisessa kirkolla mut- ta myös työväenliikkeellä on ollut tärkeä osuus ja jonka varassa ihmiset ovat eläneet

ja yhteiskunta rakentunut, on nyt romahtamassa. Sen seuraukset yhteiskunnalle ovat arvaamattomat. Yksilöille se aiheuttaa jo nyt syvää ahdistusta.

Näin kirjoittaa pitkäaikainen kirjeenvaihtotoverini, viisas mies, kuvattuaan näitä yhteiskunnan hämmentäviä uusia ilmiöitä: "Minä tässä elokuussa pakkasin kuukauden tarpeet reppuun ja ajattelin lähteä erämaihin ja jäädä sinne. Pois tekee mieli epärehellisten ihmisten piiristä. Minun koti ja paikkani on Suomen erämaa ja metsän asukit... Sinne minä menen ja sinne minä vielä keränään."

Yhteiskuntaamme on yhä näkyvämmin tullut kahmimisen ihailua tai ainakin sen kadehtimista. Nurkanvaltaajat ovat sankareita, moni toivoo lottovoittoa tai uneksii onnistuneista sijoituksista. On saatava ilman työtä ja paljon. Tiedotusvälineet kertovat väärinkäytöksistä ja veronkierron porsaaneista. Yhteisvastuu ei myy, sosiaalisuutta tarjotaan tanttujen asiaksi.

On perusteltua ja perusteetonta epäilyä, että yhdet saavat vaivaa näkemättä etuja, joihin toiset eivät yllä kovalla työlläkään. Se herättää katkeruutta ja kyynisyyttä. Jos tapahtuu kuohuttavia talousrikkoksia, on kostonhimoinen lynkkausmieliala lähellä.

Toisinaan puhutaan protestanttisista ahkeruuden ja säästäväisyyden ihanteista ikäänkuin ne olisivat moitittavia asioita. Olisi hyvä, jos kirkko ei menisi jokaisen muodin mukana, vaan pitäisi hyvästä kiinni. On erinomaista, jos kunnioitamme oikeudenmukaisuutta ja velvollisuudentuntoa.

Moraalisia arvoja voidaan korostaa kuitenkin myös ahdistavalla tavalla. Moralismi johtaa tuomitsevaan farisealaisuuteen, jossa asetutaan toisen yläpuolelle.

Kirkko on parhaimmillaan kyennyt yhdistämään ehdottoman moraaliset velvoitteet avaraan ja yhtä ehdottomaan armahtavuuteen. Tätä yhdistelmää yhteiskuntamme tarvitsee. Kaipaamme yhtä aikaa korkeita ihanteita ja heikon ihmisen ymmärtämistä. Olemme kovia vaatiessamme suorituksia ja tuomitessamme epäonnistuneita. Ei voi sanoa, kumpaa tarvitsemme, moraaliala vai armollisuutta. Ne eivät ole vaihtoehtoja. Kristillisen uskon parhaita puolia on näiden kahden yhdistäminen.

Kohtaamisen tärkeys

Edelleen on mielessäni se, että ensi vuosikymmen on Euroopan yhdentymisen vuosikymmen. Eurooppalaiset kulttuurit kohtaavat entistä enemmän. Euroopan keskellä kohtaamme myös maanosamme ulkopuolisia kulttuureja ja uskontoja. Maahanmuutto Suomeen lisääntyy.

Luultavasti uskontojen kyky kohdata toisensa on asia, jonka tärkeys saattaa unohtua taloudellisten ja poliittisten laskelmien keskellä. Sitä ei kuitenkaan sovi unohtaa.

Ymmärtääkseni nykyainen lähetystyö, johon olen saanut hieman paikan päälläkin tutustua, ei ole kiihkeää käännyttämistä. Liekö se sitä koskaan ollutkaan. Se on uskontojen ja kulttuurien kohtaamista, jossa pyritään ymmärtämään

ja kunnioittamaan toista. Samalla ollaan kuitenkin uskollisia omalle henkiselle perinnölle. Muutenhan kohtaaminen ei olisi mahdollista.

Kristillinen usko levisi aikoinaan häikäisevän nopeasti. Se oli maailmanuskonto jo ensimmäisinä vuosikymmeninä. Se ei suostunut rajoittumaan johonkin Palestiinan kolkkaan. Tätä ominaisuutta on säilynyt lähetystyössä ja ekumeenisessa liikkeessä.

Toivon, että Suomen kirkko näkisi laajasti ja tuntisi lämpimästi. Me emme ole ainoat viisaat. Meillä on opimista muilta. Olemme ennenkin saaneet toisista maista mm. uskomme ja oleellisen osan kulttuuriamme. Mutta meillä on myös antamsta.

Uskallammeko kohdata?

Puheenvuoro
Tuomiokirkon kryptassa 1.11.89

ÄÄNEN SYVÄN YMMÄRTÄMINEN JA KOKEMISEN alkeiskurssi

Tavoitteena on löytää äänen avulla voimavaroja, tasapainoa ja kykyä rentoutua. Työskentelyvälineenä on oma ääni ja keho.

opettaja
Kirsti Lamminen
Lauantai 13.11.1990
klo 9.15—17.00
Tiedustelut ja ilm.
puh 624977

KIRKON TEHTÄVÄT 1990-LUVULLA

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pääkysymys 90-luvun yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ei ole sen suhde valtioon, ei kirkkoon kuuluvien prosenttisuus, eikä sen asema yhteiskunnassa yleensä. Kirkon ensimmäinen huolenaihe on se, miten ihmisen käy tässä maassa. Kun lähtökohtana on ihmisestä välittäminen, muut kysymykset ja ongelmat saavat oikeat mittasuhteet ja asettuvat oikeille paikoilleen.

John Vikström
arkkipiispa
Turku

Kun yrittää hahmottaa kirkon yhteiskunnallista roolia ja kulttuuriroolia 1990-luvulla, pitää tietysti olla jokin kuva siitä, mikä tulee olemaan ominaista ja leimaa-antavaa tuon vuosikymmenen yhteiskunnalliselle todellisuudelle ja henkiselle ilmapiirille.

Kun on puhe 90-luvusta, tulee tietysti erityisesti mieleen vuosi 1992. Tällöin en tarkoita sinä vuonna tapahtuvaa arkkipyhien palauttamista, mikä sinänsä on mielenkiintoinen kulttuuri-ilmiö. Se on tietysti kirkolle tärkeä, mutta koko yhteiskunnan kannalta kuitenkin melko vähäpätöinen verrattuna siihen Euroopan integraatioprosessiin, joka varmasti tulee koskettamaan koko yhteiskuntaamme ja kulttuuriamme hyvinkin syvällisesti. 90-luku tulee olemaan eurooppalaistumisen vuosikymmen monine mahdollisuuksineen, haasteineen ja vaaroineen.

Rakennemuutos jatkuu

Paljon puhuttu rakennemuutos tulee kaiken todennäköisyyden mukaan jatkuamaan 90-luvulla. Suomi muuttuu yhä enemmän markkinatalouden pohjalta toimivaksi yhteiskunnaksi. Hyvinvointivaltion eräät rakenteet puretaan. Koroste-

taan ihmisten omaa vastuuta toimeentulostaan ja hyvinvoinnistaan. Tämä merkitsee elämisen ehtojen kovenemista. Työelämän radikaali muutos informaatiotekniikan käyttöönoton ja kehityksen myötä jatkuu varmasti myös 90-luvulla. Suorittavasta työstä siirrytään n.k. ymmärtävään työhön. Yksilöllisyys korostuu kaikilla tahoilla: työnteossa, tuotteissa, kulutuksessa. Syntyy suuri keskiluokka, jonka vapausliikkeestä jo nyt puhutaan. On niitä, joilla menee lujaa, mutta myös niitä, joiden on vaikeaa pysyä vauhdissa mukana. Rakennemuutoksen Suomessa on 90-luvullakin häviäjiä ja voittajia, menehtyviä ja menestyjiä. Saneeraus, tervehtytänminen ja tehostaminen merkitsevät toisille uusia haasteita ja kannattavia tehtäviä, toisille taas työttömyyttä tai pakkomuuttoa. Ja muutoksen pyörteissä moni haluaa eläkkeelle.

On todettava, että 90-luvulla jatkuva rakennemuutos ei liene vain määrällinen vaan myös laadullinen. Voidaan lähteä siitä, että taloudellisten rakenteiden ohella myös poliittiset valtarakenteet, ideologiset rakenteet ja kulttuurirakenteet ovat muutospainoiden kohteena. Sekä taloudellista että myös muuta toimintaa ohjaavat ja säätelevät arvot, normit ja asenteet ovat luultavasti muutoksen kourissa.

Rakennemuutoksessa elävä ihminen joutunee toteamaan, että suuri osa siitä, mihih hän on pannut uskonsa ja toivonsa, näyttää horjuvan. Tiede ei näytäkään johtavan ihmiskuntaa luvattuun maahan. Monet ongelmat, erityisesti ympäristöongelmat johtuvat tieteen ja tek-

niikan nk. edistysaskeleista. Tiede ja tekniikka tulevat jatkuvasti antamaan yhä enemmän valtaa ihmiselle, mutta tällöin joutuu yhä useammin kysymään miten tätä valtaa olisi käytettävä.

Usko politiikan mahdollisuuksiin ratkaista ihmisten ongelmat ei myöskään ole sama kuin mitä se on ollut menneinä vuosikymmeninä. Reaalisosialismin ja sen mukana marksismin syvä kriisi merkitsee tietysti aikamoista uskonkriisiä niille, jotka ovat odottaneet ihmiskunnan pelastusta juuri siltä taholta. Luottamus tieteellisen ateismin ja materialismin totuuteen on nopeassa tahdissa luhistumassa. Jäljellä on aikamoinen ideologinen tyhjiö.

Tämän lisäksi on todettava, että yksilön suhde suuriin organisaatioihin uhkaa muodostua melko ongelmalliseksi. Kyseessä näyttää olevan jonkinlainen luottamuskriisi. On syntymässä korostunut vastakkainasettelu, missä toisella puolella on vapauttaan varjeleva kansalainen ja toisella suuri valtakoneisto, johon luetaan ei ainoastaan valtio vaan myös suuret organisaatiot kuten puolueet, ammattijärjestöt, kirkko jne. jotka hahmottuvat valtionhallinnon jatkeeksi.

Kulutuksen autuus

Jos nykyiset trendit jatkuvat, tulee 90-luvulla rakenne muutoksen ohella tapahtumaan myös eräänlainen rakenteiden hajoaminen. Rakennehan on koossapitävä tekijä. Missä on rakenteita, on myös yksityiskohtia suurempia kokonaisuuksia. Se,

mikä on ehkä tyypillisintä kulttuurimme nykyiselle vaiheelle, on kokonaisuuk-sien pirstoutuminen. Tämä koskee yhtä hyvin ihmisten maailmankuvaa ja heidän arvomaailmaansa kuin sosiaalisia yhteisöjä. Yhteiskunnassa tämä ilmenee toisaalta solidaarisuuden arvon laskuna, toisaalta itsekkyyden nousuna sekä yksilö-etä ryhmätasolla kuten myös kansainvälisellä tasolla. Nousussa olleet kovat arvot kuten menestys, varakkuus, mukavuus, nautinto jne, ovat yhteisöllisyyden rakenteita hajottavia arvoja.

Kokonaisuuksien hämartyminen johtaa väistämättä elämän mielekkyyden hämartymiseen. Kokonaisuushan antaa yksittäiselle osalle paikan ja tehtävän. Näin modernin ihmisen sinänsä ymmärrettävä itsenäistymisprosessi ja kapinointi annettuja auktoriteetteja ja rakenteita vastaan näyttää johtavan pisteeseen, missä elämän täyteys ja onni eivät välttämättä tule vastaan, vaan sen sijaan tulee merkkillinen tyhjyyden kokemus. Tätä eksistentiaalista tyhjiötä yritetään sitten täyttää kuluttamisen, "consumerismin" ideologian avulla. Tällöin ei kuluteta vain aineellisia hyödykkeitä vaan myös kokemuksia, elämyksiä, ihmissuhteita, eräässä mielessä myös mielipiteitä ja aatteita. "Vaihtelu" on kulutusyhteiskunnan eräs keskeinen arvo.

Tämän valtavan kulutuksen tuloksena on kuitenkin usein se että ihminen, joka kokee, että hänellä on kaikki, joutuu kauhastukseen huomaamaan, että tämä on myös kaikki mitä hänellä on. Muuta ei ole. Poissa on elämän mielekkyys, elämän syvyysulottuvuus, poissa on

pyhyyden ja ehdottomuuden kokemus, poissa ovat elämän ja todellisuuden mysteeriin päin avautuvat jännittävät näköalat. Poissa ovat juhla ja elämän eksistentssikysymyksiin kuuluvat rituaalit. Jäljellä on yleinen harmaus ja elämän tasapaksuus.

Kirkon perustehtävä ei ole yhteiskunnallinen

Kirkollahan ei ole mitään varsinaista yhteiskunnallista ohjelmaa eikä sillä pidäkään olla. Sen asiana ei ole esiintyä minään asiantuntijana ja besserwisserinä, joka yrittää opettaa miten vältetään eko- ja ydinkatastrofit, miten pakolaishuolto on järjestettävä tai miten oopperataidetta on kehitettävä samaan tapaan kuin kirkko aikoinaan meillä opetti perunanviljelyä ja isorokkorokotusta. Sen tehtävä on muual-la. Ruotsinmaalainen kirjallisuuskriitikko ja kulttuurifilosofi Erik Hjalmar Linder on sattuvasti sanonut, että kristinuskon luo kulttuuria puhtaasti hajamielisyysdestä. Hajamielisyys on tunnetusti kertoo keskittyneestä ajattelusta. Keskittymällä kysymykseen ihmisen suhteesta Jumalaan ja lähimmäiseen kristinuskon vaikuttaa siinä sivussa keskeisiin perusarvoihin, ihmiskäsitykseen jne. Max Weber ja monet muut ovat saattaneet todeta, että näin todella on.

Uskallan väittää, että mitä paremmin kirkko hoitaa perustehtävänsä, mitä uskollisempi se on omalle perusolemukselleen, siis itselleen, sitä enemmän se toimii

myös yhteiskunnallisena ja kulttuurisena voimana. Tällöin se vastaa ajan haasteisiin omalla tavallaan. On myös mahdollista, että on haasteita, joihin se ei ollenkaan vastaa, tai jos vastaa, niin ainoastaan epäsuorasti.

Kansallinen ja kansainvälinen

Yhteiskunnallinen ja henkinen tila 90-luvulla näyttää kuitenkin sisältävän aivan riittävästi sellaisiakin haasteita, joihin kirkko tulee vastanneeksi melko suoraan vain olemalla puhtaasti kirkko. Eräs tällainen haaste liittyy käymässä olevaan eurooppalaistumiseen ja kansainvälistymiseen. Mitä erilaisimmissa yhteyksissä kysytään nyt, miten meidän käy tässä muutosprosessissa. Mitä jää jäljelle kun kansainvälistymisen aalto on huuhtonut ylitsemme? Miten haalistuneita silloin ollaan? Paljonko on jäljellä kansallisista ja paikallisista väleistä? Voidaan tietysti kysyä myös toisinpäin: Onko meillä riittävästi kykyä siihen kansainväliseen vuorovaikutukseen, jota uusi tilanne meiltä vaatii?

Mitä kirkolla on annettava tässä tilanteessa? Sillä on ainakin satojen vuosien kokemus siitä, mitä merkitsee olla samanaikaisesti kansallinen ja kansainvälinen. Jo keskiajalla Suomen kirkko oli kansainvälinen "järjestö", joka antoi kansalliset muodot universaaliselle uskolle ja hengenliikkeelle. Nykyisenä ekumeenisen liikkeen kautena olemme saaneet kokea, että tunnusuksellinen identiteetti on yhdistettävissä kirkkojen yhteiseen kristilliseen identiteettiin. "Sovitettu erilai-

suus" (reconci led diversity) on eräs keskeinen ekumeeninen malli. Erilaisuus ja yhteys ovat yhdistettävissä. Yhteys ei vaadi erilaisuuden poistamista eikä erilaisuus ole yhteyden esteenä. Erilaisuus voi sen sijaan rikastuttaa ja vahvistaa yhteyttä.

Tämän mallin ja kokemuksen mukaan vahva kansallinen identiteetti voi suorastaan edistää tervettä ja aitoa kansainvälistymistä. Tässä yhteydessä on tietysti otettava huomioon, että kirkko on tämän identiteetin elimellinen osa. On mielenkiintoista panna merkille, miten Ruotsin kouluhallitus (Skolöverstyrelsen) on nyt vaatimassa enemmän kristinuskon opetusta kouluissa. Ellei tätä opetusta lisätä, Ruotsin nuoret eivät riittävästi tiedä, keitä he oikein ovat joutuessaan kohtaamaan muiden kulttuurien edustajia. Selkeä identiteetti on kaiken vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen perusedellytyksiä. Epävarmuus on aina omiaan luomaan ongelmia. Tämähän on selvästi nähtävissä suhtautumisessa pakolaisiin ja vierasmaalaisiin yleensä. Selkeä kristillinen identiteetti, mihin kuuluvat mm. lähimmäisen huomioonottaminen ja tietoisuus ihmiskunnan ykseydestä on tällaisessa tilanteessa ilmeinen voimavara. Tämä ei tietenkään sulje pois sitä mahdollisuutta, että Raamattuaikin saatetaan käyttää syrjinän välineenä.

Solidaarisuus

Kansainvälistymiseen liittyy läheisesti kysymys kansainvälisestä oikeudenmukaisuudesta. Tämä kysymys on joutunut osittain uuteen vaiheeseen marksilaisen sosi-

alismien vararikon myötä. Tässä tilanteessa olisi selkeästi nähtävä ja avoimesti tunnustettava se tosiasia, että kansainvälisen oikeuden mukaisuuden esilläpitäminen viime vuosina ja vuosikymmeninä on tärkeältä osalta ollut marksilaisuuden inspiroimaa. Rauhanliikkeessä, eräissä nuorisoliikkeissä ja kolmannen maailman ponnisteluissa kohti taloudellista omavaraisuutta ja tasavertaista kumppanuutta kansojen perheessä on tämä vaikutus ollut koettavissa. Mitä nyt tulee tapahtumaan? Onohdetaanko koko yhteiskunnallisen ja kansainvälisen oikeudenmukaisuuden problematiikka, kun yksi sen nimissä esiintynyt ideologia on menettänyt iskuvoimansa? Onko seurauksena vain syvä helpotuksen huokaus ja kritiikitön alistuminen markkinatalous- ja kulutusideologioiden talutusnuoraan?

Uusi tilanne merkitsee kirkkoille entistä suurempaa vastuuta kansainvälisen solidaarisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolestapuhujina. Tässä tilanteessa, jossa rikas Pohjoinen mieluiten unohtaisi köyhän Etelän — jota se ei oikeastaan tarvitse — kirkot eivät onneksi pääse unohtamaan. Kirkkojen maailmanlaajuisessa perheessä kuuluvat kyllä köyhien huudot ja nämä huudot välittyvät meille myös niiden useiden satojen työntekijöiden kautta, jotka päivittäin kohtaavat tämän todellisuuden kirkkomme lähetys- ja avustustyössä. Jäsenyydet Kirkkojen maailmanneuvostossa ja Luterilaisessa maailmanliitossa sekä osallistuminen näiden maailmanjärjestöjen työhön vaikuttavat myös samaan suuntaan.

Kansainvälisestä solidaarisuudesta ei ole pitkä askel kysymykseen solidaarisuudesta omassa maassa. Tämän kysymyksen tekee ajankohtaiseksi erityisesti meneillään oleva rakenneuudistus. Tähän muutokseenhan kuuluu hyvinvointivaltion eräiden rakenteiden purkaminen, ansiosidonnaisen turvan laajeneminen, määrätynlainen yksilöllistyminen sekä keskinäisen kilpailun koveneminen. On selvääkin selvempää, että tällaisessa muutoksessa ja siihen liittyvässä henkisessä ilmapiirissä solidaarisuuden arvo on hälyttävässä laskussa. Puhutaan yleisesti kasvavasta itsekkyydestä ja välinpitämättömyydestä ja on myös jouduttu kokemaan, että palvelemisen ja uhrautumisen ihanne on haalistumassa. Hoitoalan ammatit eivät kiinnosta, myös perheissä ja avioliitoissa yleinen edunvalvonta tulee selvästi näkyviin ja nuoret osaavat vaatia.

Tässä tilanteessa kirkko joutuu opetuksessaan, julistuksessaan ja toiminnassaan olemaan hyvin epäajanmukainen. Muuten se joutuu pahaan ristiriitaan itsensä kanssa. Välinpitämättömyyden ja kilpailun kovan hengen vastapainoksi on panostettava määrätietoiseen solidaarisuuskasvatukseen, jossa solidaarisuus nähdään sekä yksilö- että yhteisötason arvona. Tämä on tietysti koulujen, ja erityisesti uskonnonopetuksen tehtävä, mutta se kuuluu mitä suurimmassa määrin myös kirkolle ja sen seurakunnille. Harva ennaltaehkäisevä toiminta nykyisen rakennemuutoksen yhteiskunnassa lienee niin tärkeä kuin kasvatusta toisesta välittämiseen.

Valta ja etiikka

Kysymys solidaarisuudesta rakennemuutoksen Suomessa on tietysti erinomaisen suuri haaste myös poliittisille puolueille. Eräs kohtalonkysymys tässä tilanteessa on itsenäisyyttä, yksilöllisyyttä ja kovia arvoja ajavan keskiluokan käyttäytyminen. Tämä kasvava ja yhä enemmän valtaa käyttävä ryhmä olisi nyt haastettava sellaiseen yhteiskunnalliseen vastuun kantamiseen, johon työväenliike oli valmis voimainsa päivinä.

Poliittisen vallankäytön ohella on 90-luvulla eräs toinen vallankäyttö vähintään yhtä huomionarvoinen. Tarkoitan sen vallan käyttöä, joka liittyy tieteen ja tekniikan jatkuvaan kehitykseen. Mahdollisuudet ohjata ja manipuloida sekä ihmisen elämää että muutakin elämää kasvavat koko ajan. Tämä merkitsee sitä, että myös näihin mahdollisuuksiin, tähän valtaan, liittyvät eettiset ongelmat kasvavat. Vallankäyttö on aina eettinen kysymys. Joutuu nimittäin kysymään, mikä on hyvä ja mikä on paha ihmisille ja eläimille yleensä tällä pienellä maapallolla. Täten keskustelu mitä erilaisimpien alojen etiikasta tulee varmasti jatkumaan 90-luvulla -keskustellaan terveydenhuollon etiikasta, tutkimuksen etiikasta, urheilun etiikasta, ympäristöhuollon etiikasta puhumattakaan. Tässä keskustelussa on kristillis-humanistinen eettinen perinteemme koko ajan mukana riippumatta siitä, osallistuu siihen teologeja ja kirkon ja seurakuntien johdon edustajia vai ei. Tämä ryhmä on kasvavassa määrin

vedetty mukaan etiikasta ja moraalista käytävään pohdintaan ja voidaan lähteä siitä, että näin tulee tapahtumaan myös 90-luvulla.

Sanomattakin on selvää, ettei kirkolla ole mitään valmiita ratkaisuja ja vastauksia tarjottavana tässä keskustelussa. Kysymys on nimenomaan keskustelusta, jossa yhdessä pyritään löytämään tietä eteenpäin. Eräs kirkon anti on ihmisen elämän loukkaamattomuuden ja pyhyyden jatkuva esilläpitäminen.

Vastaava keskustelu tulee 90-luvulla jatkumaan myös muitten elämänalojen eettisistä ongelmista kuten tiedonvälityksen, talouselämän ja liikkeenjohdon etiikasta jne. Tälläkin taholla kirkko on ollut mukana ja kaikki viittaa siihen, että tämä osallistuminen tulee jatkumaan.

Kun puhutaan kirkon merkityksestä yhteiskunnalle ja kulttuurille 90-luvulla, ei voida rajoittua yksittäisiin eettisiin kysymyksiin. Kirjassaan "Vetenskapen och förnufvet" (Tiede ja järki) akateemikko Georg Henrik von Wright käyttää termiä "järjen kriisi", kun hän lyhyesti ilmaisee, mistä varsinaisesti on kysymys nykyisen kulttuurimme ja elämänmuotomme vakavassa tilanteessa. Hän valittaa sitä, että kysymykset arvoista ja päämääristä on suljettu järjen ulkopuolelle. Järki on latistunut pelkäksi keinoja koskevaksi "tekniseksi järjeksi." Päämäärärationalisuus on syrjäyttänyt arvorationaalisuuden. Ihminen ja koko yhteiskunta ovat täten menettämässä kykyään suunnistaa nykyajassa. Eräänä osoituksena järjen kriisistä on von Wrightin mukaan erilaisten antirationalistien

protestien, taikauskon, viisauksien ja itämaisten uskontojen saama suosio.

Mielelläni yhdyn näihin arviointeihin. Mutta samalla kysyn, onko nykytilanteessa kuitenkin kysymys enemmän kuin "vain" järjen kriisistä. Minusta on puhuttava myös eräänlaisesta motivaatiokriisistä. Valistuksen ajan luoma mahtava kulttuuri on joutunut jonkinlaiseen krapulatilaan. Ekologisten ja eräitten muitten ongelmien edessä ei jakseta aina uskoa vanhojen päämäärien ja tavoitteiden oikeutukseen. Kulttuurimme itsetunto tahtoo välillä horjua ja se on hyvin vakava asia. Usko kehitykseen horjuu. Tarkoituksettomuuden tunne, neuvottomuus ja toimettomuus ovat tässä tilanteessa hyvin lähellä.

Kirkko kulttuurin hengen luojana

Kirkon erityinen ja omin anti kulttuurille koskee käsittääkseni kulttuurin henkeä, sen perusväritystä. Tämä henki riippuu olennaisesti siitä, mihin luotetaan ja luotetaan ylipäättään mihinkään, mikä antaisi halua ja rohkeutta katsoa eteenpäin ja kulkea eteenpäin. Tarvitaan määrättyä perusluottamusta elämään, luottamusta siihen, että tämä elämä on elämisen arvoinen.

Tässä olemme, kuten edellä totesin, tekemisissä itse pääkysymyksen kanssa puhuessamme kristinuskon merkityksestä kulttuurille 90-luvulla. Tosin kristinuskon tavanomaisen kuvan mukaan edustaa elämäntieteisyyttä elämänmyönteisessä maailmassa, harmautta ja synkkää vakavuutta värikkyyden keskellä. Mutta

tämä kuva on mielestäni tarkistamisen tarpeessa. Roolijako näyttää muuttuvan. Synkkyyttä, kielteisyttä ja harmautta on nyt etenkin siellä, missä perusluottamus elämään ja olemassaolon mielekkyyteen ja järjellisyys on horjumassa. Elämänmyönteisyyttä, väriä ja juhlaa on siellä missä täydestä sydäimestä veisataan näin:

Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan/olemme kaikki hiljaa kätkeyt./Me saamme luottaa uskolliseen Luojaan./yhdessä käydä uuteen aikaan nyt.

Hyvyyden voiman uskollinen suoja/piirittää meitä kuinka käyneekin./Illasta aamuun kanssamme on Luoja./Häneltä saamme huomispäivänkin.

(Dietrich Bonhoeffer)

Tämä nykyisen virsikirkkamme virsi 600 on kirjoitettu keskitysleirin sellissä. Siellä ei tarvinnut veisata maailman kurjuudesta ja ihmisen raadollisuudesta - se oli kaikkien nähtävissä ja koettavissa - mutta sen sijaan kyllä siitä, mikä uhmaa pahuutta ja toivottomuutta ja antaa rohkeutta elää ja rohkeutta kuolla.

Maailman ja ihmisen vääristyneisyyden ja pahuuden aliarvioiminen johtaa harhaan. Siitä kertovat marksimin viimeaikaiset kovat kokemukset. Siellä ihmiskäsitys oli liian idealistinen. Mutta hyvyyden ja kauneuden syrjäyttäminen johtaa myös todellisuuden vaillinaiseen tiedostamiseen ja ymmärtämiseen ja sen mukaan elämän vääristymiseen. Kulttuurissa, erityisesti kirjallisuudessa ja taiteessa on kysymys todellisuuden kuvamisesta, sen tulkitsemisesta

ja ymmärtämisestä. Tähän prosessiin kirkko on osallistunut vuosisadasta toiseen opetuksellaan ja julistuksellaan, jumalanpalveluksellaan ja taiteellaan. Tällä elämäntulkinnallaan kirkko on ollut mukana luomassa kulttuuria ja tämä tulee toivottavasti jatkumaan.

Mutta tällä jatkumisella on määrätty ehtonsa. Edellä esitin sen väitteen, että mitä paremmin kirkko hoitaa perustehtäväänsä, mitä uskollisempi se on omalle perusolemukselleen, sitä enemmän se toimii myös yhteiskunnallisena ja kulttuurisena voimana. Mitä perustehtävän hoitaminen tässä yhteydessä tarkoittaa? Se tarkoittaa sitä, että kirkko on hengellinen oikeassa mielessä. Tähän hengellisyys kuuluu elävä, taisteleva usko. Siihen kuuluu elävä jumalanpalvelus, missä vallitsee rukouksen ja palvonnan henki. Siihen kuuluu toimivia rituaaleja ja mielekkäitä symboleja, hiljaisuutta ja spontaanisuutta, pyhyiden kokemista, pysähtymistä ja ihmettelemistä Jumalan tutkimattomuuden edessä. Hengellisyys kuuluu elämellisenä osana lähimmäisestä välittäminen. Ja siihen kuuluu tietoisuus siitä, että maailmamme, todellisuutemme, on Jumalan hyvien ajatusten, Jumalan viisauden ja rakkauden jäsentämä ja koossapitämä kokonaisuus. Kirkon kenties tärkein anti niin kulttuurille kuin yksittäiselle ihmiselle on siis sen kokemuksen vahvistaminen, että kuulumme osana kokonaisuuteen. Emme ole ulkopuolisia.

Puheenvuoro Tuomiokirkon Kryptassa 1.11.1989

POIKIEN KASVATUS

Seminaari päiväkotien ja lastenkotien henkilöstölle ja ala-asteen opettajille, isille ja äideille torstaina 8.2.1990 klo 9.00—16.00 Hanasaaren kulttuurikeskuksessa.

SEMINAARIN OHJELMA:

- | | |
|-------------|---|
| 9.00—9.15 | Seminaarin avaus: likainen ja puhdas
Toiminnanjohtaja Esko Paakkola |
| 9.15—10.00 | Poikien leikit ja mielikuvitus
Psykologi Keijo Tahkokallio |
| 10.00—10.15 | Keskustelu |
| 10.15—10.30 | Tauko |
| 10.30—11.15 | Rottapoliisi ja papukaija
Kalle: kirjailijanäkökulma poikien maailman
kirjailija Pauli Murtomäki |
| 11.15—11.30 | Keskustelu |
| 11.30—12.30 | Lounas |
| 12.30—13.15 | Äidin pojasta isän pojaksi —
pojan psyykkisen kehityksen erityispiirteet
Psykiatri Jari Sinkkonen |
| 13.15—13.30 | Keskustelu |
| 13.30—14.00 | Kahvi |
| 14.00—15.55 | Keskustelu poikien kasvatuksesta:
Neuvolapsykologi Katja Rantala
Helsingin poikaprojektin edustaja:
Päiväkodinjohtaja Timo Mäki
Espoon poikaprojektin edustaja:
Roope Koski
Peruskoulun opettaja,
KK Antti Korpi
Keskustelun puheenjohtajana
Psykologi Liisa Kiesiläinen |
| 15.55—16.00 | Tilaisuuden päätös |

Seminaariin voi ilmoittautua puhelimitse numeroon 90-624 977, 8.1.1990 mennessä.

Seminaarimaksu on 400 markkaa ja se sisältää ohjelman lisäksi lounaan ja päiväkahvin. Seminaarimaksu maksetaan Kriittisen korkeakoulun PS-tilille 715 560, 8.1.1990 mennessä. Peruutusmaksu 50 mk.

Järjestäjä:

Kriittinen korkeakoulu, Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki, puh. 90-624 977.